Yayın Geliş Tarihi (Submitted): Haziran/June 2025 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Ekim/October 2025

Türkiye'de Siyasal Parti Programlarının Aile Olgusuna Yönelik İçerik Analizi

Content Analysis of the Family Construct in Political Party Programs in Turkey

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAPUSIZOĞLU[1], Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU[2]

Öz

Siyasal partiler, belli bir ideolojik zeminde ve iktidar olma amacıyla kurulan siyasi örgütlenmelerdir. Aile ise yalnızca biyolojik ve duygusal bağlarla sınırlı olmayan; bireyin toplumsal ve siyasal kimliğini inşa ettiği ilk kurumdur. Siyaset, aile yapısını şekillendiren politikalar üretirken; aile de bireylerin siyasal tutumlarını, değerlerini ve tercihlerini belirlemede etkili olmaktadır. Siyasal sosyalleşmenin ilk basamağını oluşturan aile, bireyin devlet, otorite ve siyasal katılım algısını biçimlendirmektedir. Bu nedenle aile ve siyaset arasında çift yönlü bir etkileşim söz konusudur. Çalışmanın temel amacı, siyasal partilerin aileyi nasıl tanımladıklarını, hangi işlevleri ön plana çıkardıklarını ve aile politikalarını hangi kavramlar üzerinden temellendirdiklerini ortaya koymaktır. Bununla birlikte araştırma, partilerin aileye ilişkin söylemlerinde ortak paydaları ve farklılaşan noktaları saptamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de siyasal partilerin aile politikalarına dair genel eğilimleri betimlemektedir. Bu kapsamda 27. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde yer alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve İYİ Parti'nin programları içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Parti programlarının detaylı ve karşılaştırmalı olarak incelenmesi neticesinde AK Parti'nin aileyi muhafaza etmeyi amaçladığı, CHP'nin ailenin sosyo-ekonomik durumunu hedeflediği, MHP ve İYİ Parti'nin aileyi milli kimlik ve kültürün bir parçası saydığı, HDP'nin ise aile kavramından uzak, kadının kimliğini ön plana çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Parti, aile, siyasal parti programı, TBMM

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Political parties are political organizations established on ideological foundations with the aim of gaining power. The family, however, is not confined to biological or emotional ties; it is the first institution where individuals construct social and political identities. Politics formulates policies that shape the family, while the family influences citizens' political values, attitudes, and preferences. As the initial stage of political socialization, it shapes perceptions of authority, the state, and participation. Thus, family and politics maintain a reciprocal relationship. The purpose of this study is to examine how political parties define the family, which functions they emphasize, and the concepts through which they formulate family policies. It also aims to identify commonalities and differences in party discourses, thereby outlining general tendencies in Turkish politics. To this end, the programs of the Adalet ve Kalkıma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), and İYİ Parti, represented in the 27th Grand National Assembly of Turkey (TBMM), were analyzed through content analysis. Findings show that the AK Party prioritizes family preservation, the CHP emphasizes socio-economic aspects, the MHP and İYİ Party link the family to national identity and culture, while the HDP highlights women's identity rather than the family itself.

Keywords: Political Party, family, political party program, TBMM

[1]Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, mkapusiz19@gmail.com.
[2]Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, idursunoglu@bayburt.edu.tr.

Atıf için (*to cite*): Kapusızoğlu, M. ve Dursunoğlu, İ. (2025). Türkiye'de siyasal parti programlarının aile olgusuna yönelik içerik analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(Aile Özel Sayısı), 254-279.

Paper Type: Research

Giriş

Siyaset için en önemli kurumlardan biri siyasal partilerdir. Devleti ve toplumu yönetme süreci olarak siyaset, siyasal partilere ihtiyaç duymaktadır. Siyasal partiler, benzer siyasal görüşlere sahip kişiler tarafından iktidar olma amacıyla kurulan örgütlenmelerdir. Siyasal partiler, iktidar olmaları halinde nasıl bir yönetim ortaya koyacaklarını parti programlarında detaylı şekilde ele almakta ve bunu kamuoyu ile paylaşmaktadır. Parti programları bir nevi siyasal partilerin yol haritalarıdır. Bu programlarda ekonomiden sağlığa, dış politikadan kültür ve sanata kadar geniş yelpazede bilgiler bulunmaktadır. Bu durum, siyasetin toplumun her meselesi ile ilgilenme zorunluluğunun bir sonucudur. Programlarda yer alan hususlardan biri de ailedir. Bazı siyasal partiler aile meselesini ayrı bir başlıkta değerlendirirken bazıları da aile olgusuna satır aralarında yer vermektedir. Ailenin toplumsal ve kültürel açıdan merkezi bir değer olarak görüldüğü Türkiye gibi ülkelerde, aile olgusunun ele alınış biçimi de ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu çalışma, temelde iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde aile kavramı detaylı şekilde incelenmiş; aile kavramı açıklanarak tarihsel süreç içerisinde yaşadığı dönüşüm açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde ailenin toplumsal işlevleri, Türk toplumunda aile, aile ve siyaset ilişkisi teorik zeminde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise çalışmanın temel inceleme nesnesi olan siyasal parti programları analiz edilmiştir. Bu kapsamda 27. Dönem (2018-2023) TBMM'de yer alan beş siyasal partinin (AK Parti, CHP, HDP, MHP, İYİ Parti) parti programları Maxqda programı aracılığı ile incelenmiş, parti programlarında ailenin nasıl tanımlandığı, nasıl ele alındığı ve ilgili konuda siyasal partilerin neyi nasıl vaat ettikleri detaylı şekilde değerlendirilmiştir.

1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

1.1. Aile Kavramı ve Ailenin Tarihsel Dönüşümü

Aile, insanlık tarihi kadar eski bir toplumsal birim olup yapısal ve biçimsel değişimler geçirse de 21. yüzyılda önemini koruyarak biyolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik tartışmaların merkezi olmaya devam etmiştir. Bireylerin biyolojik, duygusal ve sosyal bağlarla bir araya geldiği, toplumsal yapının temeli ve en küçük birimi olan ailenin, zaman ve mekâna göre farklılık göstermesi ortak bir tanıma ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Öncelikle, aile yapıları dünya genelinde farklılık göstermektedir. Bu yüzden, belirli bir toplumu temel alarak yapılan tanımlar, kültürel önyargılar içereceğinden evrensel geçerlilik taşımamaktadır. Ayrıca, aile kurumu tarih boyunca sürekli bir değişim süreci yaşamıştır. Zamanla ailenin yapısı, iç ilişkileri ve işlevleri dönüşmüş, buna paralel olarak aile kavramına yönelik algılar da değişmiştir (Canatan, 2011, s.60-62).

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde aile farklı anlamlarda açıklanmıştır. Toplum bilimi açısından "Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya" olarak tanımlanırken, aynı zamanda "aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü" olarak belirtilmiştir. Bir başka açıklamada "birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; ev", bir diğerinde ise "eşlerden kadın için kullanılan bir söz" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2025).

Kandiyoti (1984, s.17) aileyi, fizyolojik ihtiyaçları karşılayan ve neslin devamını sağlayan bir yapı olarak tanımlarken Giddens'a göre (2006, s.206) aile, akrabalık bağlarıyla bağlantılı olup, yetişkinlerin çocuklara bakma sorumluluğunu taşıyan bir topluluktur. Bununla birlikte aynı soya mensup veya birbirine evlilik bağı ile bağlı bulunan kişileri nitelendiren aile (Foulguié, 1994, s.6), insan türünün devamını biyolojik ilişkiyle sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk kez yaşandığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginliklerin nesilden nesile aktarıldığı biyolojik, psikolojik, ekonomik ve hukuki yönleri bulunan toplumsal birimdir (Sayın, 1990, s.2). Aile, geniş

anlamda evlilik, kan bağı veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan, aynı evi paylaşan, ortak gelir kaynaklarına sahip ve sürekli etkileşim içinde olan bir toplumsal birimdir (Ağdemir, 1991, s.1). Karı-koca, ebeveyn-çocuk ve kardeşler arasındaki sosyal ilişkileri kapsayan aile, bireyler arasındaki bağları güçlendiren temel yapı taşlarından biridir. Tüm bu tanımlamalar ışığında aileyi, en temel özellikler dikkate alınarak biyolojik bağlarla insan neslinin devamını sağlayan, toplumsallaşmanın başladığı ve kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktaran temel toplumsal kurum olarak nitelendirmek mümkündür.

İnsanlık tarihi boyunca egemen üretim biçimleri – avcı-toplayıcı yaşamdan tarıma, sanayiye ve günümüz sanayi sonrası topluma kadar – yalnızca ekonomik yapıları değil, aynı zamanda toplumsal kurumları, özellikle aileyi de biçimlendirmiştir (Adak, 2011, s.15-16). Her üretim biçimi, aile yapısını ve işlevlerini yeniden tanımlamış; toplumsal cinsiyet rolleri, otorite ilişkileri ve evlilik modelleri bu bağlamda dönüşmüştür. Avcı-toplayıcı toplumlarda cinsiyete dayalı iş bölümü, erkeklerin avcılıkla, kadınların ise toplayıcılıkla özdeşleşmesine neden olmuştur. Kadınların toplayıcılıktaki sürekliliği ve doğurganlık özellikleri, onları toplumsal yapı içerisinde belirleyici konuma taşımıştır (Eyce, 2014, s.227). Engels'e göre, bu dönemde üretimde kadının aktif rolü, anaerkil toplumsal düzenlerin temelini oluşturmuştur (Engels, 2003, s.11). Tarım toplumuna geçişle birlikte yerleşik yaşam ve üretim araçlarının gelişimi, erkek emeğini merkeze taşımış; bu durum ataerkil yapıların kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır. Servetin ve soyun devamının hukuksal güvence altına alınması amacıyla tek eşli evlilik modeli yaygınlaşmış, kadınlar ev içi rollerle sınırlandırılmıştır (McNeill, 2021, s.27-29; Adak, 2011, s.24). Sanayi Devrimi ile birlikte üretim ev dışına taşınmış, çekirdek aile modeli yaygınlaşmıştır. Burjuva ailesinde erkek, ekonomik otoritenin taşıyıcısı olarak konumlanırken; kadın, ev işleri ve çocuk bakımına indirgenmiş bir özel alan öznesi haline gelmiştir. Ancak işçi sınıfı ailelerinde kadın ve çocukların da üretim sürecine katılması, geleneksel ataerkil rollerde kırılmalara yol açmıştır (Adak, 2011, s.24). Sanayi sonrası dönemde, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşme aile kurumunu daha esnek ve birey temelli bir yapıya dönüştürmüştür. Kadınların artan istihdamı, ekonomik bağımsızlık ve aile içi eşitlik taleplerini beraberinde getirmiştir. Giddens, bu dönüşümü "saf ilişkiler" kavramıyla tanımlamış ve bu yeni ilişki biçiminde ailenin, geleneksel rollerden ziyade duygusal tatmin ve kişisel gelişim beklentileri üzerine inşa edildiğini öne sürmüştür (Giddens, 1992, s.58-65). Benzer şekilde Beck ve Beck-Gernsheim (2002, s.42-47), modern toplumlarda bireyselleşmenin etkisiyle aile yapısının müzakereye dayalı ve değişken bir zemine kaydığını, rollerin sabit normlardan ziyade bireysel tercihlerle yeniden tanımlandığını belirtmiştir.

1.2. Aile Kuramları

Aile olgusunu açıklamaya yönelik birçok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında özellikle yapısal-işlevselci kuram ile çatışma kuramı, literatürde en çok üzerinde durulan temel teorilerdendir. Bunun yanı sıra, sembolik etkileşimcilik kuram, sosyal değişim kuramı, sistem kuramı, feminist kuram ve ekolojik kuram da aile kurumunu tanımlama ve açıklama çabası içerisinde olan diğer önemli teorik çerçeveleri oluşturmaktadır. Bu kuramlar, ailenin toplumsal yapı içerisindeki işlevlerini, dinamiklerini ve değişen rollerini farklı bakış açılarıyla ele almaktadır.

Yapısal işlevselci kuram, ailenin toplum içindeki düzenin devamı için kritik işlevler üstlendiğini savunmaktadır. Bu kurama göre aile; sosyalleştirme (çocukların toplumsal normlarla tanıştırılması), duygusal destek, ekonomik işlevler ve cinselliğin denetimi gibi görevler üstlenmekte (Nickerson, 2024) ve toplumsal kurumların toplum için yararlı ve temel rollere sahip olduğunu belirtmektedir. Bireyin yetişmesinden toplumsallaşmasına, ekonomik yeterliliğinin sağlanmasından duygusal desteğe kadar ailenin fertleri üzerindeki görevlerinin altını çizmektedir. Toplumsal kurumların vücuttaki farklı organlarının hayati rolleri gibi farklı işleri yerine getirdiklerine dikkat çekilirken, ailenin bu kurumların başında geldiği ifade edilmektedir. Murdock'un (1967, s.2) çekirdek ailenin dört işlevi olarak sıraladığı; cinsellik, üreme,

sosyalleşme ve ekonomik ihtiyaçlar ile Parsons'un (2005, s.1-2) aynı kapsamda ifade ettiği birincil sosyalleşme ve yetişkin kişiliklerin istikrarı bu kuram çerçevesinde ele alınmaktadır.

Çatışma kuramı, toplumu oluşturan birim ve öğeler arasında sürekli bir çatışma ve çelişki olduğu varsayımı üzerinden hareket etmektedir. Çatışmanın sürekliliği ve kaçınılmazlığı, toplumu oluşturan kişilerin, kesimlerin, sınıfların ve grupların farklı çıkar, amaç ve değer yargıları olmasından kaynaklanmaktadır (Özen, 1992, s.123). Eshleman'a (1997, s.56) göre çatışma kuramının temel kavramları; çatışma, rekabet, anlaşma, mücadele, kaynaklar, kıtlık, çıkarlar, değişim, güç ve sınıftır. Shornack (1986, s.57), aile olgusunun çatışma kuramı perspektifinden incelendiğinde karşılaşılan en önemli kavramın güç olduğunu belirtmektedir. Güç ile hedeflenen sonuçları elde etme arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Güç, aile fertleri arasındaki uyumu ve dengeyi ortadan kaldırmaktadır. Özetle, çatışma kuramı aile içindeki güç, kaynak ve çıkarların paylaşımı üzerine odaklanmakta, eşitsizlik, otorite, cinsiyet rolleri, çatışma olgularını aile dinamikleri perspektifinde değerlendirmektedir.

Sembolik etkileşimcilik kuramı, bireyler arası ilişki ve etkileşimi dil, jest, rol, değer gibi semboller üzerinden açıklayan ve aileyi sosyal rollerin öğrenildiği etkileşim alanı olarak tanımlayan bir kuramdır. Aile üyelerinin sahip oldukları kimlik ve bunlara atfedilen değerler, süreç içindeki iletişim ve sembollerle belirlenmektedir. Kurama göre; ailede herkesin belli bir yeri ve rolü bulunmakta ve bireylerin buna göre hareket etmesi beklenmektedir (İçli, 1997, s.62). Sembolik etkileşimci kurama göre, bireyler ve nesnelerle kurulan ilişki insanların onlara yüklediği anlamlar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu anlam, evrensel olmamakla beraber gündelik ilişkiler bağlamında sembollerin yorumlanmasıyla yakından ilgilidir. Bireylerin birbirlerine vermiş oldukları mesajlar yorumlanarak toplumsal etkileşime kapı aralanmaktadır (Gökulu, 2019, s.180). Her sosyal olgu gibi aile de sosyal normların ve anlamların sürekli değişimine ve yeniden üretimine tabidir (Laff ve Ruiz, 2019).

Sosyal değişim (mübadele) kuramı, aile ilişkilerini ödül-maliyet dengesiyle açıklamaya çalışan ve bireyler arası ilişki ve iletişimin sürmesini kazanç-maliyet hesabına bağlı kılan bir kuramdır. Bu kuramın temelinde rasyonel seçim gerçeği yer almaktadır. Bireyler ancak kendilerine fayda sağlayacak noktalarda harekete geçmektedir. Eş seçimi, evlilik sistemi, ebeveyn-çocuk ilişkisi kuramın araştırma alanlarını oluşturmaktadır (İçli, 1997, s.63). Kuramın en önemli noktalarından biri karşılıklılık esasıdır. Aile ilişkilerinin değerlendirilmesinde, sevgi ve maddi fayda gibi kazanımlar ile zaman ve fedakârlık gibi maliyet unsurları birlikte ele alınmaktadır. Bu hesaba göre birey, kazanç durumunda ise ilişkisini devam ettirmekte aksi halde ilişki zayıflamakta veya sona ermektedir. Bu nedenle aile fertlerinin ilişkileri, tarafların birbirlerine kazanç sağlaması ile doğru orantılıdır.

Sistem kuramı, aile içindeki dinamikleri ve ilişkileri inceleyen, aile üyelerinin birbirine bağlılığını ve bu ilişkilerin bireysel davranış ve duygusal refah üzerindeki etkisini vurgulayan bir kuramdır. Kurama göre, aile üyeleri duygusal olarak birbirlerine bağımlıdır ve bu nedenle birini ilgilendiren değişiklik ve çatışma tüm aileye yansımaktadır (Katherine, 2023). Sistem kuramına göre, aile sistemsel bir bütündür ve bütün ile parçalar arasında ilişki bulunmaktadır. Döngüsel bir etkileşim süreci ile birlikte aile dengesi muhafaza edilmektedir.

Feminist kuram, aile içi ilişkileri, çatışma, sömürü patriyarki, cinsiyet kavramları çerçevesinde ele almaktadır. Evlilik ve aile konusunda, kadın deneyiminin başlangıç noktası olarak ele alınması ve yeniden yorumlanması gereği üzerinde durmaktadır. Feminist kuram, ailede eşitlikçi bir anlayışın olmadığı, çoğu toplumda erkeklerin güç kaynaklarına daha fazla sahip oldukları ve bu durumun erkek egemenliğine yol açtığı tespiti ile mevcut durumu eleştirerek kadını ön plana çıkarmayı amaçlayan bir kuramdır (İçli, 1997, s.64). Feminist kuramcılar, cinsiyet rollerinin toplumsal olarak belirlendiğini vurgulamakta ve bu rollerin belirlenmesinde birincil kurumun aile olduğunun altını çizmektedir. Bu nedenle kadını değersizleştiren geleneksel ataerkil aile modelini eleştirmekte ve değişimi arzulamaktadır (Thampson, 2014).

Ekolojik kuram, bireylerin gelişiminde aile, okul, inanç, sosyo-kültürel yapı, siyaset, ekonomi gibi birçok farklı unsurun etkili olduğunu belirtmektedir (Bronfenbrenner ve Morris, 2006, s.817). Bu kuramda; bireyin çevresindeki kişiler (ebeveyn, akran, öğretmen vs.) mikrosistemi; bireyi çevreleyenlerin kendi arasındaki ilişkileri (ebeveyn-öğretmen gibi) mezosistemi; kitle iletişim araçları gibi politika taşıyıcısı büyük kurumlar ekzosistemi; kültürel değerler ve inançlar makrosistemi belirlemektedir. Tüm bunlar; kronosistem denilen tarihsel bağlamda değerlendirilmektedir (Laff ve Ruiz, 2019).

Tablo 1. Aile kuramları

Kuram	Temel Bakış Açısı	Anahtar Noktalar
Yapısal-İşlevselci Kuram	Aile toplumun temel kurumudur.	Neslin devamı, toplumsallaştırma, ekonomik-duygusal destek, düzen sağlama
Çatışma Kuramı	Aile içinde güç ve çıkar mücadelesi vardır.	Eşitsizlik, otorite, kaynak paylaşımı, cinsiyet rolleri.
Sembolik Etkileşimci Kuram	Günlük etkileşim ve anlam üretimi önemlidir	Roller, semboller, iletişim, bireysel algılar.
Sistem Kuramı	Aile bir sistemdir; bireyler birbirini etkiler.	Denge, geri bildirim, rollerin bütünlüğü.
Sosyal Değişim Kuramı	İlişkiler ödül-maliye hesabına göre sürer.	Kazanç–maliyet dengesi, karşılıklılık.
Feminist Kuram	Aile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini üretir.	Kadın-erkek rolleri, emek paylaşımı, güç ilişkileri.
Ekolojik Kuram	Aile bireyleri, çevresel sistemler içinde gelişir.	Mikro (aile, okul), mezo (ilişkiler), ekzo (kurumlar), makro (kültür), krono (zaman)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

1.3. Ailenin Toplumsal İşlevleri

Aile, toplumsal yapının temel taşlarından biri olarak birçok belirgin özelliğe sahiptir. Öncelikle, aile evrensel bir kurumdur; farklı toplumlar ve tarihsel süreçlerde farklı biçimler alsa da tüm toplumlarda aile yapısı bulunur. Aile, bireyler arasında güçlü duygusal bağlarla şekillenen bir yapıdır. Neslin devamı, annelik ve ebeveynlik gibi içsel duygular, ailenin temelini oluşturur ve bu duygular, romantik sevgiden eşler arası şefkat ve aile içindeki güvenlik ilişkilerine kadar geniş bir yelpazeye yayılır (Kır, 2011, s.384).

Aile, bireylerin kişiliği ve davranışları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Çocukların fiziksel ve zihinsel alışkanlıkları, büyük ölçüde aile ortamında gelişir (Kaya, 1997, s.193). Aile aynı zamanda biyolojik sınırlarla sınırlı bir büyüklüğe sahip olup, toplumsal yapının en küçük birimini oluşturur. Sosyal yapının temeli, aile birimlerinden oluşur ve bu nedenle toplumsal düzende yapı taşı işlevi görür.

Aile üyeleri, toplumsal beklentilere göre şekillenmiş belirli roller üstlenir. "Anne", "baba", "çocuk" gibi rollerin her biri, belirli sorumlulukları ve davranış kalıplarını beraberinde getirir. Bu roller, yalnızca bireysel tercihlere değil, aynı zamanda kültürel normlara, dini kurallara ve yasal düzenlemelere bağlı olarak da şekillenir (Kağıtçıbaşı, 1996, s.88). Örneğin, Türk toplumunda annenin bakım verici, babanın ise otoriter figür olarak konumlanması, bu toplumsal kodların bir sonucudur.

Aile, toplumsal yapının en küçük birimi olmasına rağmen, siyaset, ekonomi, din ve eğitim gibi temel kurumlarla birlikte önemli işlevler yürütür. Her şeyden önce aile, bireylerin psiko-sosyal yaşantılarına yön veren ilk sosyal çevredir ve kültürel mirasın korunması ve nesiller arası aktarılması işlevini yürütmektedir. Aile, bir taraftan bireylerin sosyal, duygusal ve ekonomik yaşamlarının merkezinde yer alırken, diğer taraftan toplumsal yaşamın belirlenmesinde temel bir rol oynamakta ve toplumsal düzenin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır.

Sosyologlar ailenin 3 temel işlevi üzerinde uzlaşmışlardır: cinselliğin denetlenmesi, doğurganlık yoluyla biyolojik yeniden üretim ve birincil toplumsallaşma süreci (Berger ve Berger, 1976; Giddens, 2006; Parsons, 2007).

Aile, toplum içinde cinsel ilişkilere izin veren temel kalıp örüntülerini oluşturur. Cinsellik, biyolojik bir dürtü olmasının ötesinde, toplumsal kontrol mekanizmaları tarafından şekillendirilir. Bu açıdan incest tabusu insanlık tarihindeki en eski ve en güçlü sosyal kurallardan biri olup, ailenin söz konusu işlevinin en belirgin ifadesidir. Aile yapısı bu noktada bireyin cinsel davranışlarının toplum tarafından kabul edilen normlar çerçevesinde yaşanmasını sağlar (Giddens, 2006, s.206). Aile kurumu da bu işlevin sürdürüldüğü en belirgin yapıdır. Aile, cinselliği sadece bireyler arası bir ilişki olmaktan çıkarıp, toplumsal meşruiyet ve denetim çerçevesine oturtur.

Aile, toplumun biyolojik devamlılığını da sağlayan en önemli kurumdur. Neslin sürdürülebilirliği, büyük ölçüde aile içindeki üreme işleviyle gerçekleştirilir. Her ne kadar modern toplumlarda doğurganlık oranları çeşitli etkenlere bağlı olarak değişse de aile kurumu hâlâ çocuk sahibi olmanın temel zemini olmaya devam etmektedir (Parsons, 2007, s.16). Doğum, yalnızca biyolojik bir süreç değil aynı zamanda sosyal aidiyetin başlangıcıdır; çocuklar doğdukları aile üzerinden toplumsal kimlik, vatandaşlık ve kültürel aidiyet kazanırlar.

Aile, aynı zamanda doğurganlık işlevini de yerine getirir; yani, yeni nesillerin dünyaya gelmesini sağlar ve bu sayede toplumun devamlılığını güvence altına alır. Son olarak, aile birincil toplumsallaşma işlevini üstlenir. Bu işlevle, bireylerin ilk sosyalleşme süreçlerinin başladığı yer olan aile, toplumun değerlerini, normlarını, dil, kültür ve diğer sosyal becerileri sonraki kuşaklara öğretir.

1.4. Türk Toplumunda Aile

Türk toplumunda aile kurumu tarihsel bir gelişim süreci içinde şekillenmiş ve farklı dönemlerde çeşitli yapısal değişimlere uğramıştır. Göktürk kitabelerinde yer alan yazıtlara göre Türk ailesi, erkeğin egemen olduğu aile düzenine sahiptir. Ancak, babanın otoriter kişiliğinin yanında kadın yardımcı rolü nedeniyle erkek ile eşit haklara sahiptir (Ögel, 2020, s.237). Kadın, aile içinde sadece anne ve eş olarak değil, aynı zamanda sosyal ve siyasi hayatta da söz sahibi bir birey olarak yer almakta, özellikle yönetici sınıfta hatun unvanıyla önemli bir konumu bulunmaktadır (Açıl, 2016, s.65).

Türk toplumlarında aile düzeni ve ev hayatı her dönem büyük bir öneme sahip olmuştur. Evlenme kavramı, yalnızca bireylerin birleşmesini değil, aynı zamanda bir yuva kurmayı ve yerleşik hayata geçişi simgelemektedir. Türkçede "evlenmek" ifadesi, "ev-bark sahibi olmak" şeklinde kullanılmış olup, bu kavramlar tarihsel bağlamda kutsal bir anlam taşımaktadır. Orhun Kitabeleri'nde "bark" kelimesinin karşılığının mabet olması (Gökalp, 2020, s.238) evin kutsal bir mekân olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, Türk kültüründe ev, aile ve evlilik kavramlarına atfedilen saygınlık, güvenlik, huzur ve sükûnetin köklü bir geleneğe dayandığını ortaya koymaktadır.

İslamiyet öncesi Türk toplumları için aile, içinde büyük ana-büyük baba, kardeşler ve çocukların bulunduğu geniş aile olarak bilinmesine karşın, çekirdek aile olarak nitelenmesi gerektiği konusunda görüşler de bulunmaktadır (Mandaloğlu, 2022, s.488). Bu görüşe sahip olanlar, her evlilikten yeni bir aile oluştuğunu, bu yeni ailenin ayrı bir evde yaşadığını, İslamiyet öncesi "ak ev"lerin bunun en büyük kanıtı olduğunu iddia etmektedirler (Kurt, 2016, s.338-339).

Türklerin İslam dinini kabul etmeleri toplumsal yapıda bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Ancak bu değişim eski örf ve adetlerinin sürdürülmesine engel olmamıştır. İslamiyet, Türkler arasında daha çok bireysel ibadetler ve dini yükümlülüklerle ilişkili olarak kabul edilmiş, geleneksel Türk aile yapısına ve toplumsal düzenine etki etmeyen bir dinî anlayış benimsenmiştir (Güngör, 1999, s.425). Özellikle Türklerin geleneksel aile yapısında, baba ve erkeklerin otoriter konumları, kadının rolü, evlenme ve boşanma gibi konularda İslam dininin temel öğretileri ile

özdeşleşen bazı yenilikler yaşanmış ancak eski örf ve adetler, özellikle aile içi ilişkilerde büyük ölçüde muhafaza edilmiştir.

Türkler, İslam dininin getirdiği yeni kurallara uyum sağlarken, eski geleneksel Türk aile yapısındaki bazı öğeleri de adapte etmişlerdir. Örneğin, aile içindeki hiyerarşik düzen, ataerkil yapı ve kadınların toplumsal statüsü, belirli ölçülerde İslamiyet'in öğretilerine göre yeniden şekillense de bu öğeler eski Türk kültüründen gelen öğelerle harmanlanarak varlığını sürdürmüştür (Günay ve Güngör, 1999, s.306). Ayrıca, evlenme ve boşanma gibi ailevi meselelerde eski geleneksel uygulamalar devam ettirilirken, İslam hukukunun evlilik, miras ve kadının hakları konusundaki düzenlemeleri zamanla kabul edilmiştir.

İslamiyet etkisindeki Türk aile modelinde en dikkat çekici değişimlerin Osmanlı döneminde yaşandığı görülmekte ve aile yapısındaki farklılıkların daha çok coğrafi faktörlere dayandığı kabul edilmektedir (Ortaylı, 2009, s.18). Osmanlı ailesi, bireyin hayatında bağlarının kopmadığı temel kurum olup, sorunların çözüldüğü ve destek alınan bir yapı olarak toplumsal dayanışmanın en önemli unsurlarından biri olmuştur. Boşanma hoş karşılanmamış ve ailenin korunması öncelikli ilke olmuştur. Bu değerler, din, dil ve ırk fark etmeksizin tüm Osmanlı ailesi için ortak bir özellik olarak kabul edilmiştir (Doğan, 2001, s.57).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, özellikle 19. yüzyıldan itibaren Batı etkisi ve modernleşme çabalarıyla birlikte, aile yapısında belirli değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Aile yapısının değişmesinde, kadın hakları, eğitim, kadınların toplumsal hayatta daha fazla yer alması gibi faktörler etkili olmuştur. 1926'da kabul edilen Medeni Kanun, kadının boşanma hakkı, miras hakları ve aile içindeki eşitliği gibi konularda önemli düzenlemeler getirmiştir.

Osmanlı'dan devralınan geleneksel, patriarkal (baba merkezli) geniş aile modeli, zamanla yerini daha birey merkezli ve çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde var olan aile içi otorite yapısı, genellikle patriarkal bir sistem üzerine kurulmuştur. Ancak zamanla, özellikle kentleşme ve eğitim düzeyinin artmasıyla demokratik aile yapısı gelişmeye başlamıştır (Bilge Zafer, 2013, s.11).

Tarıma dayalı ekonomiden sanayi ve hizmet sektörüne geçiş, Cumhuriyet'in kadın haklarına verdiği önem doğrultusunda kadınların eğitime ve çalışma hayatına katılımının teşviki ve kadınların ev içindeki geleneksel cinsiyet rollerinde dönüşüm Cumhuriyet dönemi aile yapısında temel belirleyici unsurlar olmuştur (Kongar, 1990, s.69). Bununla birlikte, toplumsal modernleşme süreçleriyle kadınların aile içindeki karar mekanizmalarında etkisi artmış ve çocukların yetiştirilmesinde annelerin eğitim seviyesi önemli bir rol oynamıştır. Zorunlu eğitimin yaygınlaştırılmasıyla bireylerin eğitimi öncelikli hale gelmiş, ebeveyn-çocuk ilişkileri de daha bireysel ve eşitlikçi bir yapıya evrilmiştir.

Ekonomik liberalizasyon ve küreselleşme ile birlikte aile yapısı üzerindeki değişimler hızlanmıştır. Çocukların bireyselleşmesi ve anne-baba rollerindeki değişimler, aile içi hiyerarşiyi yumuşatmıştır. Ekonomik liberalleşme, kentleşme, kadınların iş gücüne katılımı, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler geleneksel aile yapısını dönüştürerek daha bireyci ve modern bir model ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte, kadınların iş gücüne katılımı artmış, ekonomik zorunluluklar ve kariyer beklentileri çift gelirli hane modelini yaygınlaştırmıştır (Yaşar Ekici, 2014, s.219-220). Sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmeler esnek çalışma modellerinin yaygınlaşmasına sebep olmuş, ekonomik belirsizlikler derinleşirken geniş aile yapısından çekirdek aile modeline dönüş yaşanmış ve aile içi dayanışmalar zayıflamıştır. Kadınların ekonomik bağımsızlığı ve bireyselleşme süreçleri, boşanma oranlarını artırırken, geniş ailelerin sunduğu sosyal destek mekanizmalarının zayıflaması bu süreci hızlandırmıştır (Hatipler, 2023, s.587). Çocuk yetiştirme anlayışı, bireysel başarı ve rekabetçilik ekseninde şekillenmiş, aileler eğitim yatırımlarına daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Artan tüketim kültürü de Türk aile yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Televizyon, internet ve sosyal medyanın yaygınlaşması bireylerin tüketim alışkanlıklarını değiştirmiş,

geleneksel aile değerleri yerine bireysel tercihler ön plana çıkmıştır. Teknolojik ilerlemeler, aile bireyleri arasındaki etkileşimi dönüştürerek ortak zaman geçirilen aktivitelerin yerini bireysel ekran kullanımına dayalı etkileşimlere bırakmasına neden olmuştur. Tüm bu değişimler, Türk ailesini hem geleneksel değerleri koruma çabası içinde hem de modern yaşamın getirdiği yeni dinamiklere uyum sağlamak zorunda bırakan bir dönüşüm sürecine sokmuştur.

1.5. Aile ve Siyaset İlişkisi

Siyaset bir yönüyle toplumun yönetilmesi ve topluma dair ihtiyaç, talep ve beklentilerin karşılanması sürecidir. Birey, devlet ve toplum ekseninde ele alınan siyaset, topluma içkin bir olgu olarak aileyi de kapsamına almakta; bu nedenle, toplumun en önemli unsurlarından biri olan aile kavramı siyaset açısından dikkate alınması gereken temel bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Siyaset ve aile karşılıklı ilişki ve etkileşim içinde yer alan unsurlardır. Siyaset kurumu, ailenin oluşma biçiminden sürdürülebilirliğine, aile değerlerinden kadın ve çocuk haklarına varıncaya kadar birçok başlıkta aile müessesinin nizamına yönelik politikalar geliştirirken diğer yandan aile de siyaset kurumun inşasında tespit, tenkit ve telkinleriyle bizatihi rol üstlenmekte ve aile fertleri üzerinden bu noktada etkili olmaktadır. Aile kurumu, kendisine yönelik yasal düzenlemeler veya politik girişimler karşısında, siyaset kurumuna yönelik tutum ve tepkilerini ifade edebilmektedir. Türkiye'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adıyla bir bürokratik örgütlenmenin bulunması ve ilgili konudaki hükümet politikalarının bu kurum üzerinden planlanıp uygulanması aile-siyaset ilişkisinin en bariz örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Aile, yalnızca biyolojik ve duygusal bağların bulunduğu bir yaşam birimi değil, aynı zamanda bireyin siyasal değerleri ve tutumları öğrenmeye başladığı ilk toplumsal kurumdur. Siyasal davranışların şekillenişinde dışsal faktörlerin yanı sıra aile içindeki sosyalizasyon biçimleri ve ideolojik aktarımlar da büyük rol oynamaktadır.

Aile, bireylere değer aktaran bir kurumdur. Bu değerler bireyin her alanda olduğu gibi siyaset alanında da tutum ve davranışlarını belirlemektedir. Aile yapısının geniş veya çekirdek aile olması, ailedeki kadın ve erkeğe atfedilen roller ve kuşaklararası ilişkiler aile fertlerini ve dolayısıyla kimlikleri belirlemektedir. Siyasal iktidarların aileyi hedefleyen zaman zaman önceleyen yaklaşımları, sosyal yardımlardan aile içi eğitime kadar birçok alandaki politikaları toplumsal meşruiyet zemini oluşturma niyeti biçiminde değerlendirilmelidir. Muhafazakâr tandanslı partilerin aileyi takdir ve taltif düzeyleri daha yüksek olmakla birlikte her siyasal parti bir şekilde aile ilgili söylemlerde bulunmaktadır. Bu noktada; kadın, çocuk, yaşlı, engelli, sosyal yardım, geçim, sigorta, ev hanımı, çalışan anne, aile içi şiddet, sosyal refah gibi kavramların aile ile aynı cümlelerde kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Geleneksel ve modern aile tipolojisi, siyasetin odaklandığı konulardan biridir. Geleneksel aileden modern aileye doğru gidildikçe, aile olgusunun önem düzeyi de azalmaktadır. Aile birliği varlık biçimi yerini birey kavramına bırakmaktadır. Kolektif bilinç zayıflarken aile değerlerinden bağımsız farklı bireysel düşünce ve davranışlar ortaya çıkmaktadır. Tam da bu nokta siyaset, iki seçenek arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadır; aile ve birey. Sağ tandanslı siyasal partilerinin daha çok birinci seçeneğe; sol tandanslı siyasal partilerin ise daha çok ikinci seçeneğe yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer şekilde aile içinde başta kadın olmak üzere kimliklerin ve yaşam tarzlarının öne çıkarılması ve tartışılması da siyasetçileri farklı noktalarda pozisyon almaya zorlamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsel eğilim ve tercihler gibi aile kavramını yakından ilgilendiren hususlar da her bir siyasal partinin söylem ve politikaları arasında farklar yaratabilmektedir.

Aile ve siyaset ilişkisinde en çok üzerinde durulan başlıklardan biri siyasal sosyalleşme sürecidir. Siyasal sosyalleşme, bireyin toplumda hâkim olan siyasal değer, norm ve davranış biçimlerini öğrenme ve içselleştirme sürecidir (Niemi ve Hepburn, 1995, s.7). Bu süreç, bireyin siyasal sistemle kurduğu ilişki biçimini belirlemektedir. Siyasal sosyalleşme çocuklukta başlar ve ilk kaynağı ailedir. Ailedeki ilk gözlemler, konuşmalar, siyasal olaylara verilen tepkiler ve oy

verme davranışı bireyin siyasal benliğini şekillendiren temel girdilerdir (Jennings ve Niemi, 1974, s.9-10). Parsons'a (2007, s.16) göre aile, bireyin toplumsal rollerini ve değerlerini ilk öğrendiği yerdir. Bu öğrenme yalnızca toplumsal değil, siyasal düzeyde de geçerlidir. Özellikle disiplin anlayışı, karar alma biçimi ve otoriteye yaklaşım, bireyin devlet otoritesiyle ilişkisini doğrudan etkiler. Lasswell, "*Psychopathology and Politics*" adlı eserinde bireylerin siyasal yönelimlerini erken dönem aile deneyimlerine bağlamaktadır. Ona göre bireyin ailede yaşadığı deneyimler, otoriteye karşı geliştirdiği duygularla doğrudan bağlantılıdır (Lasswell, 1930, s.508). Örneğin, aşırı disiplinli bir ailede büyüyen birey, siyasette de baskıcı otoritelere karşı eğilim geliştirebilir ya da tam tersi olarak isyankâr bir yaklaşım sergileyebilir. Altemeyer (1996, s.9), otoriter kişilik yapısının temelinin ailede atıldığını belirtmektedir. Otoriter aile yapısı, çocuklara koşulsuz itaat, dış gruplara karşı hoşgörüsüzlük ve güçlü lidere duyulan güven gibi değerleri aktarırken, bu yapıdan gelen bireylerin siyasette de güçlü lider figürlerine yönelme, milliyetçi-muhafazakâr tutumlar sergileme eğiliminde oldukları görülmektedir. Öte yandan, demokratik aile ortamlarında büyüyen bireylerin daha toleranslı, çoğulculuğa açık ve katılımcı demokratik değerleri benimseme eğiliminde oldukları araştırmalarda sıklıkla vurgulanmaktadır (Dalton, 1980, s.426). Aile içinde farklı görüşlerin ifade edilmesine izin verilmesi, çocuğun ileriki yaşantısında farklı siyasi görüşlere saygılı olma becerisini geliştirmesine katkı sağlamaktadır.

Siyasal sistemler de aile yapısını etkileyebilir. Totaliter rejimlerde aile, doğrudan devlet ideolojisinin taşıyıcısı haline gelebilmektedir. Nazi Almanyası, Sovyetler Birliği ve Mao dönemi Çin gibi rejimlerde çocukların devlet sadakati, aileden önce gelmekteydi. Bu rejimlerde devlet, aileye müdahale ederek siyasal sadakati kurumsallaştırmayı amaçlamıştır (Kışlalı, 1992, s.149). Demokratik sistemlerde ise devlet, aileye doğrudan müdahale etmek yerine eğitim politikaları, medya, müfredat gibi araçlarla dolaylı yollarla siyasal sosyalizasyon süreçlerine etki eder. Aile, burada bireyin siyasal tercihlerinin şekillenmesinde görece daha özgür bir ortam sunar.

Türkiye'de siyasal sosyalizasyon sürecinde ailenin etkisi oldukça belirgindir. TESEV'in araştırmasına göre bireyler, siyasal tercihlerinde büyük ölçüde ebeveynlerinin etkisi altındadır (Çarkoğlu ve Toprak, 2006). YÖKn (2023) ve KONDA (2024) tarafından yapılan çalışmalar da gençlerin yaklaşık %60'ının siyasi görüşlerini aile ortamında geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle geleneksel aile yapılarında siyasal kararların aile büyükleri tarafından yönlendirildiğini ve siyasal çeşitliliğin aile içinde sınırlı kaldığını göstermektedir.

2. Çalışmanın Metodolojisi

2.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, siyasal partilerin aileyi nasıl tanımladıklarını, hangi işlevleri ön plana çıkardıklarını ve aile politikalarını hangi kavramlar üzerinden temellendirdiklerini ortaya koymaktır. Bununla birlikte araştırma, partilerin aileye ilişkin söylemlerinde ortak paydaları ve farklılaşan noktaları saptamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de siyasal partilerin aile politikalarına dair genel eğilimleri betimlemekte ve bu alandaki akademik tartışmalara katkı sunmaktadır.

2.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma 27. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) grubu bulunan beş siyasal partiyi kapsamaktadır. Bu partiler, TBMM'de temsil edilme ve siyasal söylemleri toplumun farklı kesimlerini yansıtmaları bakımından seçilmiştir. Çalışmanın inceleme nesnesini, söz konusu partilerin parti programlarında aile olgusuna ilişkin ifadeler oluşturmaktadır.

2.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yaklaşımına dayanmaktadır. İçerik analizi, mesaj değeri taşıyan yazılı, sözlü ya da görsel materyallerin bir amaç doğrultusunda sistematik biçimde incelenerek anlamlı kategorilere ayrılması, özetlenmesi ve yorumlanması işlemlerini içeren bilimsel bir araştırma yöntemidir (Şahin, 2008, s. 53). İçerik analizi

çalışmalarında genel amaç, ele alınan konu kapsamında, daha sonra yapılacak akademik çalışmalara yol göstermek ve konu ile ilgili genel eğilimi tespit etmektir (Ültay vd, 2021, s.190). Sosyal bilimlerde içerik analizi, özellikle siyasal partilerin söylemlerini, ideolojik yönelimlerini ve toplumsal olgulara ilişkin yaklaşımlarını belirlemek amacıyla sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Çalışmada veri toplama aracı olarak siyasi partilerin parti programları kullanılmıştır. Siyasal partilerin aile olgusuna bakışlarını ortaya koymak üzere 27. Dönem TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin parti programları kendi web sayfalarından temin edilmiş ve içerik analizi yöntemiyle kategorilere ayrılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada betimsel içerik analizi tekniği uygulanmış, elde edilen veriler araştırmacılar tarafından belirlenen temalara göre MAXQDA programı aracılığı ile kodlanmış ve nitel bulgular sistematik biçimde sunulmuştur.

2.4. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni, Türkiye'de faaliyet gösteren siyasal partilerin program metinleridir. Ancak tüm partilerin incelenmesi mümkün olmadığından, araştırmanın örneklemi yalnızca 27. Dönem TBMM'de grubu bulunan beş siyasal parti ile sınırlandırılmıştır. Bu seçim hem araştırmanın derinliğini sağlamak hem de parlamentoda siyasal temsil gücü bulunan partilerin aileye yönelik bakış açılarını daha net biçimde ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın temel sınırlılığı, yalnızca parti programları üzerinden yürütülmesidir. Parti programları, resmi ve kurumsal belgeler olmakla birlikte, siyasal pratikte uygulamaları doğrudan yansıtmama özelliği gösterebilmektedir. Ayrıca çalışmanın zaman boyutunu belirleyen sınırlılık, yalnızca 27. Dönem TBMM'de grubu bulunan partilerin incelenmiş olmasıdır. Parti programlarının belirli bir tarihsel döneme ait olması, sonuçların o dönemin siyasal konjonktürüyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun dışında çalışmada yalnızca yazılı belgelerden yararlanılmış; söylevler, meclis tutanakları ya da medya beyanları kapsam dışı bırakılmıştır.

2.6. Çalışmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda güvenirlik, elde edilen verilerin tutarlılığı ve yinelenebilirliği ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle içerik analizi gibi metin temelli araştırmalarda, farklı araştırmacıların aynı veri seti üzerinde benzer ya da aynı sonuçlara ulaşabilmesi beklenmektedir (Özkaynar, 2015, s. 443). Bu açıdan, çalışmamızda kullanılan temel sayma birimi ifadelerin tekrarlanma sıklığıdır. Başka bir deyişle, veri çözümlemesinde nesnel ve açık ölçütlere dayalı olarak kodlama yapılmıştır. Bu yaklaşım sayesinde, farklı araştırmacıların aynı dokümanları analiz etmesi durumunda benzer sonuçlara ulaşmaları olasıdır. Ayrıca analiz süreci açık biçimde tanımlandığı ve kodlama süreci sistematik şekilde yürütüldüğü için araştırmanın güvenirliğinin yüksek olduğu ve kullanılan yöntemlerin bu açıdan bilimsel yeterlilik taşıdığı söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, incelenen materyalleri betimsel bir çerçevede ele alarak analiz etmektir. Bu nedenle, yüzeysel geçerlik, yani kullanılan ölçütlerin, analiz edilen verilerin doğasına uygun olup olmadığı, temel değerlendirme ölçütü olarak dikkate alınmıştır. Çalışmada, elde edilen verilerle herhangi bir tahmin (yordama) yapılmadığı için yordama geçerliği aranması uygun değildir. Aynı şekilde, araştırma kapsamında incelenen siyasal parti programları herhangi bir dış kriterle karşılaştırılmamış ya da başka değişkenlerle test edilmemiştir. Dolayısıyla eşdeğer geçerlik bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ayrıca, analiz edilen veriler önceden oluşturulmuş bir kuramsal çerçeve ya da hipotez seti temelinde yapılandırılmamış olduğundan, yapı geçerliği bu araştırmada doğrudan ele alınmamıştır. Ancak, çalışma amacı ve kullanılan analiz teknikleri arasında açık bir uyum bulunduğundan, geçerlik açısından genel olarak kabul edilebilir bir düzeyde olduğu değerlendirilmektedir.

3. Bulgular

Siyasal partiler, belli bir ideoloji ekseninde meydana gelen ve iktidar olma amacıyla kurulan siyasal örgütlenmelerdir. Siyasal partiler, iktidarı elde etmek veya var olan iktidarı

koruyabilmek için toplumsal desteğe ihtiyaç duyarlar. Demokrasilerde seçimler, bir yönüyle de siyasal partileri değerlendirme mekanizmalarıdır. Bu nedenle siyasal partilerin ikballeri, toplumsal talep, beklenti ve ihtiyaçlara cevap vermeleri, toplumun hassasiyetleri dikkate almaları ve toplumsal sorunları çözme becerileri ile doğrudan ilişkilidir.

Parti Programları, siyasal partilerin yön haritalarıdır. Siyasal partiler, siyasete içkin hemen her konuda kendi perspektiflerinden meseleyi değerlendirmekte ve bu minvalde parti programlarını oluşturmaktadır. Bu programlar, esasen iktidar olması halinde o siyasal partinin ülkeyi nasıl yöneteceğinin de göstergesidir. İç politikadan uluslararası ilişkilere, ekonomiden eğitim ve sağlığa kadar birçok başlık parti programlarında ele alınmaktadır. Bu başlıklardan biri de Türk toplumunda oldukça önem atfedilen aile kavramıdır.

Bu çalışmada 27. Dönem TBMM'de yer alan siyasal partiler alfabetik olarak sıralanarak (AK Parti, CHP, HDP, İYİ Parti ve MHP) parti programları analiz edilmiştir.

Tablo 1. Parti programlarında kavram frekansı

Parti	Aile	Kadın	Erkek	Çocuk
AK Parti	27	19	-	22
CHP	69	84	13	61
HDP	1	39	8	9
İYİ Parti	50	41	-	77
MHP	35	12	-	18

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur

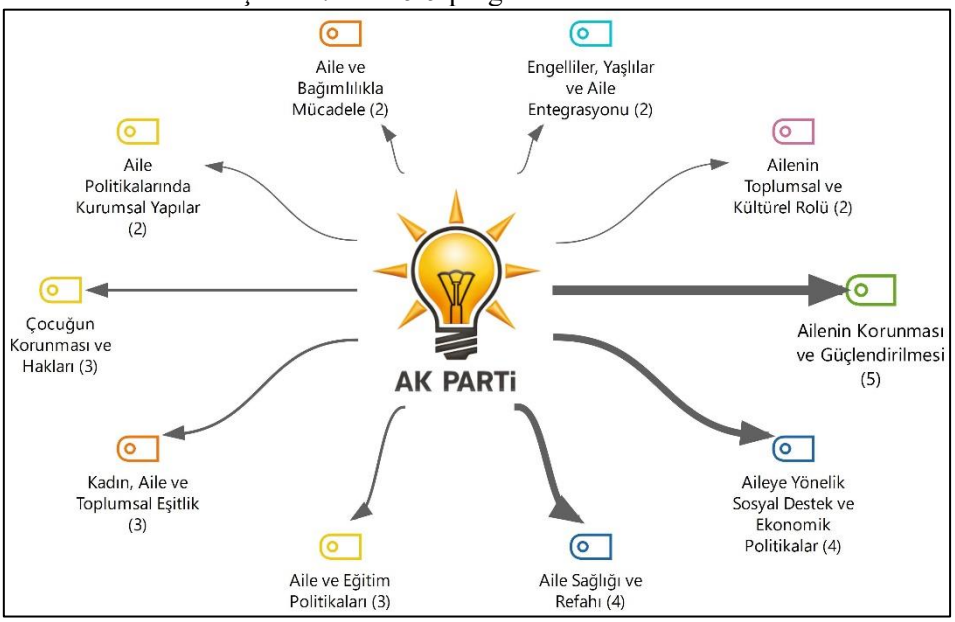
Tablo 1'de aile ile ilgili kavramların parti programlarında yer alma sıklığı gösterilmiştir. Aile kavramının en fazla telaffuz edildiği program CHP'ye aitken; ez az yer bulduğu program HDP programıdır. Aile kavramından sonra kadın ve çocuk kelimeleri ön plana çıkarken bu konuda en az üzerinde durulan kavram erkek olmuştur. Bu durum, aile olgusunda kadın ve çocuğun erkeğe nazaran daha önemli görüldüğünün tespiti olarak yorumlanmalıdır.

3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Programında Aile[3]

AK Parti muhafazakâr kimliği nedeniyle aile kavramını oldukça değer veren bir siyasal partidir. Bu tespit, parti programına bakıldığında kolaylıkla fark edilmektedir. Ak Parti programında aile kelimesi 27 yerde geçmekte ve farklı temalarda işlenmektedir.

[3]Bu bölümdeki bilgiler https://www.akparti.org.tr/media/0auje2sn/partiprogrami.pdf adresinden alınmıştır.

Şekil 1. AK Parti programı tema haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Ak Parti Programı detaylı olarak incelendiğinde öncelikle Eğitim başlığı altında *"...maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının da özel okullarda okuyabilmelerini sağlamak amacıyla devlet tarafından hizmet satın alınması yoluna gidilecektir.*" ifadesi yer almakta ve bu durum eğitimde fırsat eşitliği biçiminde yorumlanmaktadır. Yine bu başlık altında okul aile birliğinin öneminden bahseden ifadelere rastlanmaktadır. Sağlık başlığı altında, aile planlamasından bahsedilmekte bu hususta bilgilendirme ve bilinçlendirmenin ehemmiyeti vurgulanmaktadır. Ayrıca aile hekimliğinin hayata geçirileceği belirtilmektedir. Sosyal Güvenlik başlığı altında sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte ailelerin çekirdek aile hüviyetine dönüştüğü tespiti yapılmaktadır. Yine bu başlık altında bakıma muhtaç yaşlıların aile içinde bakılmasının teşvik edileceği vurgulanmıştır. Kadın başlığı altında "*Kadın intiharlarının, töre ve namus cinayetlerinin sık görüldüğü yörelerde kadınlara ve ailelerine yönelik önleyici ve eğitici çalışmalar yapılacaktır*." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Kadını ve aileyi koruma amacı taşıyan bu değerlendirme sonrası, kız çocuklarının okuması ile ailelerin bilinçlendirilmesi, kadınların çalışma hayatları düzenlenirken çocuk ve aile sorumluluğu gibi kıstasların dikkat alınması gibi hususlar ele alınmaktadır. Yazılı ve Görsel Basın başlığı altında "*Kültürel değerlerin, tüketicilerin, ailenin, çocukların ve gençlerin korunması, genel ahlak kurallarına riayet edilmesi, kişilerin ve sosyal grupların haklarını ihlal edici yayınlardan kaçınılması esastır*." hükmü ile ailenin medyanın aile kurumunu hedef alacak yayınlardan kaçınması gerektiği öğütlenmektedir.

AK Parti programında aile olgusu esas itibariyle "*5.8. Aile ve Sosyal Hizmetler*" başlığı altında ele alınmaktadır. Burada aile, toplumun temeli ve toplumsal dayanışmanın oluşmasında rol oynayan önemli bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Ailenin; mutluluk, dayanışma, barış, sevgi ve saygı için güçlü bir misyona sahip olduğu vurgulanmaktadır.

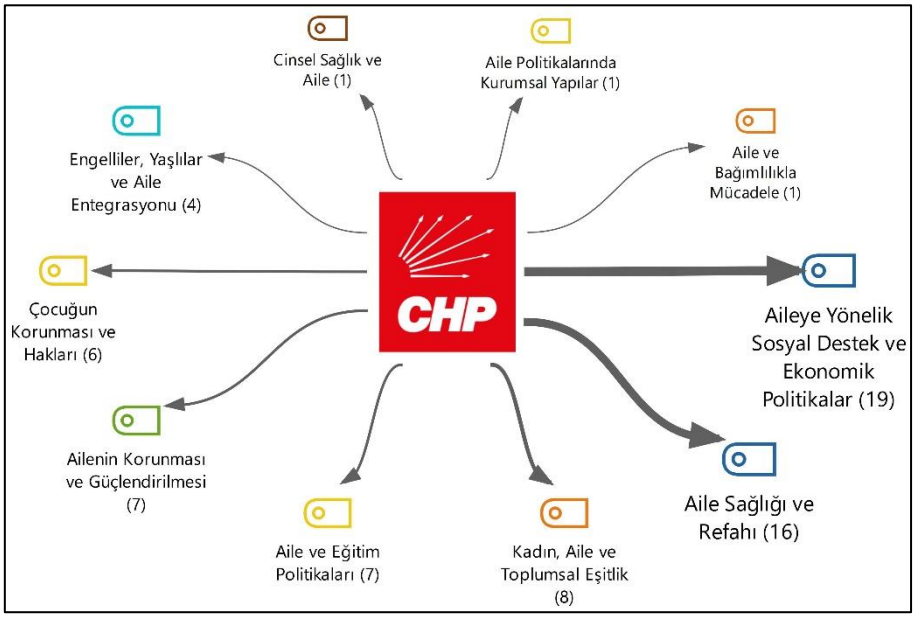
AK Parti programında, aile kurumunun korunması ve toplumsal bütünlüğün güçlendirilmesi temel bir siyasal öncelik olarak ele alınmıştır. Parti, çalışma hayatının aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik düzenlemeler geliştirmeyi; korunmaya muhtaç çocuklara yönelik "*koruyucu aile*" ve "*aileye dönüş*" projelerini teşvik etmeyi; yaşlı bireylerin aile yapısı içinde desteklenmesini ve sokakta yaşayan çocukların barınma, eğitim, rehabilitasyon ve tedavi süreçleriyle topluma yeniden kazandırılmasını hedeflemektedir. Programda, çocuk istismarının ve çocuk işçiliğinin önlenmesi ile aile içi şiddetle mücadele ön planda tutulmakta; mağdur kadın ve çocukların korunmasına yönelik yasal ve kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını artıracak ve

istihdamlarını teşvik edecek politikalar ile zararlı alışkanlıklar ve uyuşturucuyla mücadele kapsamında erken yaşta bilinçlendirme faaliyetleri de öngörülmektedir. AK Parti, sosyal hizmetlerin etkinliğini artırmayı, bu alandaki insan kaynağını geliştirmeyi ve kadın-aile alanında hizmet veren kamu kurumlarını yeniden yapılandırmayı planlamaktadır. Ayrıca, konut ve evlilik kredisi uygulamaları yoluyla orta gelirli aileler ile evlenmek isteyen gençlerin ekonomik olarak desteklenmesi de parti programında önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda AK Parti, aile merkezli, önleyici ve bütünleştirici sosyal politikalarla toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik kapsayıcı bir refah yaklaşımı benimsemektedir.

3.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Parti Programında Aile[4]

CHP Programında aile kelimesi 69 kez ifade edilmesine rağmen, aile ayrı bir başlıkta ele alınmamaktadır. Programda, Aile Sigortası Kurumu'nun (AS-KUR) kurulması ve Aile Planlaması Politikaları gibi iki alt başlık yer almaktadır. Emeğin önceliği ve bütünlüğü kısmında, emeğinin karşılığında bireyin ailesiyle birlikte medeni insana yakışır şekilde yaşama hakkına sahip olduğundan bahsedilmektedir. Kadına karşı şiddetin ele alındığı bölümde, "*kadına karşı şiddet, özellikle de aile içi şiddet, kadın erkek ilişkilerinde derhal aşılması gereken temel bir sorun alanıdır*." ibaresine rastlanılmaktadır. Kadın sığınma evlerinin ihtiyaç düzeyinde açılacağının vaat edildiği programda, bunun gerekliliği hususunda aile içi şiddetten de bahsedilmektedir.

Şekil 2. CHP programı tema haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Programda "*Çeşitli kanunlarda yer alan ve kadınlara karşı ayrımcılık anlayışı içeren veya aileyi korumada yetersiz kalan yasa hükümleri değiştirilecektir*." hükmü ile kadını ve aileyi koruma hassasiyeti ortaya konulmaktadır. Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması merkezlerinin artırılması, asgari ücretin aile geçiminin esas alınarak belirlenmesi, okul aile birlikleri ile sivil toplumun güçlendirilmesi, çalışanların aile birlik ve bütünlüğünün gözetilmesi, deprem fonu aracılığıyla dar gelirli ailelere konut sahibi olmasının kolaylaştırılması gibi hususlar programda yer bulmaktadır.

Aile sigortası, CHP programında en dikkat çekici başlıklardan biridir. Programda "*Her aileye sigorta, en yoksul ailelere vatandaşlık hakkı ödemesi: Büyük kentlerden başlayarak, 10 yılda tüm ülkeyi kapsamak üzere Aile Sigortası uygulaması başlatılacaktır. Eş zamanlı olarak kırsal kesimde, saptanacak ölçütlere göre en yoksul ailelere Vatandaşlık Hakkı Ödemesi*

[4]Bu bölümdeki bilgiler https://content.chp.org.tr/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf adresinden alınmıştır.

yapılacaktır." ifadesi yer almaktadır. Sigorta kapsamında her aileye asgari ücret gelir güvencesinin sağlanacağı, kadın, çocuk, emekli, yaşlı, engelli kesimlerle başlanacak bu sistemin on yıl içinde Türkiye geneline yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Aile sigortasından yararlanan ailelerin çocuklarının eğitim harcamaları bu sigorta tarafından üstlenilecek ve yine bu çocukların meslek edinme süreçleri takip edilecektir. Bu şekilde bir yandan yoksullukla mücadele amaçlanmakta diğer yandan bunun aile üzerindeki yıkıcı etkisini ortadan kaldırma hedeflenmektedir. Programın başka bir yerinde yoksullukla mücadele anlayışının bireyin ve ailenin onurunu koruyacak şekilde yapılacağı, yoksulluğun teşhirine ve sosyal yardımlar üzerinden siyasi istismara izin verilmeyeceği belirtilmektedir.

CHP Programına aile hizmetlerinin geliştirilmesinden, Aile Hizmetleri Merkezleri kurularak aile kurumunun güçlendirilmesinden, koruyucu aile ve annelik uygulamasının özendirilmesinden bahsedilmektedir. Sağlık hizmetleri konusunda BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesinin referans alınacağı ifade edilmektedir. Bu madde "*Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*" şeklindedir. CHP'nin tüm yurttaşlara doğum öncesinden ölüme kadar kesintisiz sağlık hizmeti vereceği taahhüt edilmektedir. Programda ayrıca şehit aileleri ve gaziler ile bunların birinci derece yakınlarının sigorta güvenlik primleri hayatları boyunca devlet tarafından ödeneceği, bu kişilerin ücretsiz şekilde sağlık hizmetlerinden yararlanacakları belirtilmektedir. Aile hekimliğine geçiş, aile planlaması, yoksul ailelere ücretsiz ilaç temini, engelli ailelere yönelik eğitim ve sosyal danışmanlık hizmetleri, gençlere aile sorumluluğunun kazandırılması, aile ve topluma uyum noktasında psikolojik danışma merkezlerinin açılması gibi hususlar programda öne çıkan diğer başlıklardandır.

CHP programı bir bütün değerlendirildiğinde, aile kavramı sosyolojik bir unsur olmanın ötesinde ekonomik perspektiften değerlendirilmektedir. Aile'nin kurulması, birey ve toplum için öneminden ziyade, ailenin geçim meselesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu tespit CHP'nin sosyal-demokrat kimliği ile uyuşmaktadır. Programda aile kelimesinin; yoksulluk, sosyal yardımlar, emek, asgari ücret, aile sigortası gibi ekonomi tandanslı kavramlarla yan yana kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, kadın, şehit-gazi yakını ve engelli gibi dezavantajlı toplumsal kesimleri gören ve gözeten bir program olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

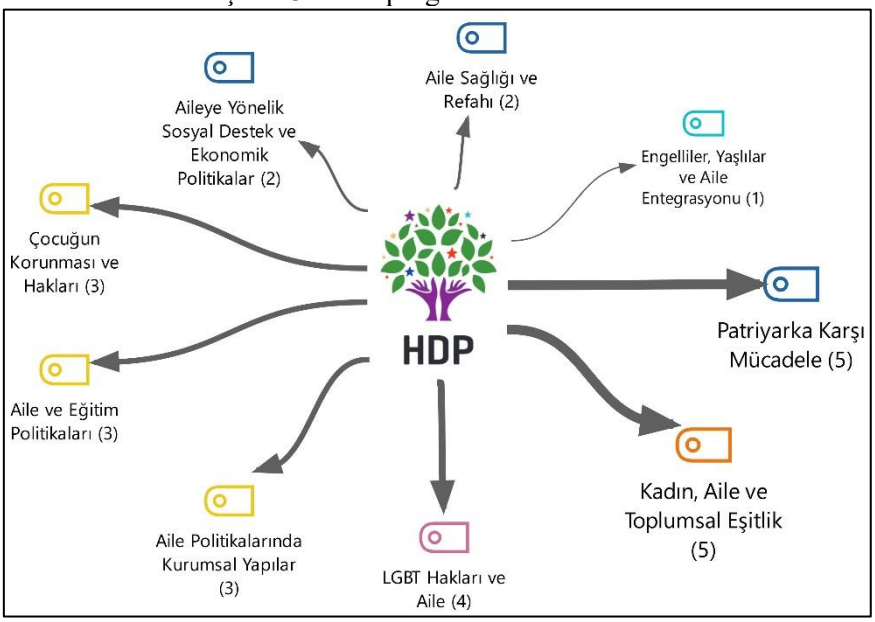
3.3. Halkların Demokratik Partisi (HDP) Parti Programında Aile [5]

HDP Programında aile kelimesi yalnızca 1 defa telaffuz edilmektedir. O kısım da "*Partimiz… asgari ücretin dört kişilik bir ailenin tüm ihtiyaçları gözetilerek yoksulluk sınırının üzerinde ve vergiden muaf tutularak belirlenmesini…*" şeklindedir. Yani aile ile ilgili değerlendirme ekonomi penceresinden ele alınmaktadır.

Programda aileyi ilgilendiren bir başka kavram olan kadın üzerinde detaylıca durulmaktadır. Ancak kadın, ailenin bir ferdi değil özgür bir birey şeklinde takdim edilmektedir. Bu hususta programda; kadın erkek eşitliği, kadın konusunda her türlü ayrımcılık, kadınların siyasi ve demokratik mücadelesi, kadınların eşit katılımı, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık, yerel yönetimlerde kadınlara yer verilmesi, kadın meclisleri, kadın işçilerin desteklenmesi, kadınların sosyal hakları, kadın eşitliği, kadın özgürlüğü, kadın emeği, kadın örgütlenmesi, kadına yönelik şiddet gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır. Programda kadın olgusu birçok yerde; işçi, emekçi, yoksul, faklı kimlik mensubu, genç, emekli, engelli, LGBT birey gibi dezavantajlı kesimlerle birlikte takdim edilmektedir. Bu durum, HDP'nin kadın konusunu, kimlik perspektifinden ele aldığı anlamına gelmektedir.

[5]Bu bölümdeki bilgiler https://www.hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/ adresinden alınmıştır.

Şekil 3. HDP programı tema haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Programda çocuklar ile ilgili de bazı değerlendirmelerde bulunulmakta, çocukların kent yaşamına katılımı, çocuk işçiliğin ortadan kaldırılması, çocuk hakları, çocuğa yönelik şiddetin engellenmesi ele alınmaktadır. Erkek kelimesi ise erkek egemenliği, erkek şiddeti, erkek tahakkümü gibi ifadelerle olumsuz bir zemine indirgenmektedir.

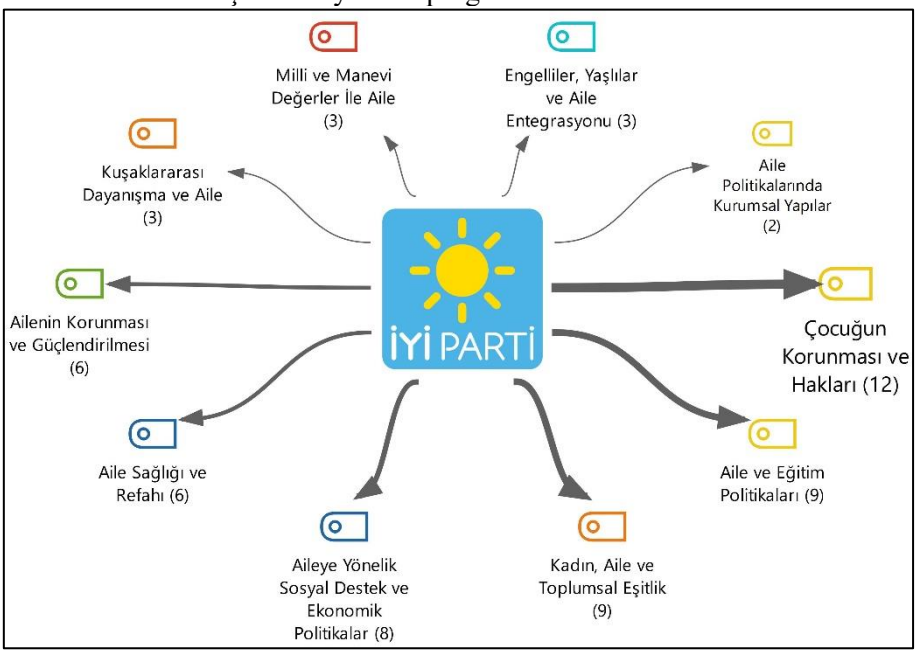
Programa genel açıdan bakıldığında, HDP'nin aileyi merkeze alan, ona değer atfeden bir anlayıştan uzak kaldığı söylenmelidir. Ailenin oluşumu, toplum için önemi, sürdürülmesi için alınması gereken önlemler vb. programda yer bulmamaktadır. Programda kadın kavramı, satır aralarında erkek karşıtlığında kamuoyuna sunulmaktadır. Kadın, ailenin çok ötesinde ve bir kimlik olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada kadının siyasi mücadelesi teşvik edilmektedir. Parti; kürtaj, cinsel suçlarla ilgili soruşturmada kadın beyanının esas alınması gibi kamuoyunda tartışmalı olan konularda net biçimde kadının yanında yer alan ve bu hususları destekleyen bir tavır takınmaktadır.

3.4. İYİ Parti Programında Aile[6]

İYİ Parti programında aile kavramı 50 yerde geçmektedir. Programda *"Toplum"* başlığı altında *"Aile"* alt başlığına yer verilmektedir. Bu başlık altında da Kadın, Gençlik, Çocuk, Emekli ve Yaşlı Büyüklerimiz, Gaziler ve Şehit Yakınları ve Engelliler şeklinde başlıklar bulunmaktadır.

[6]Bu bölümdeki bilgiler https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf adresinden alınmıştır.

Şekil 4. İyi Parti programı tema haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Aile ile ilgili hususlara bakıldığında ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitim konusunda desteklenmesi, her ailenin çocuğuna eğitim hakkı ve fırsat eşitliğinin sağlanması, kültür sanat konusunda ailenin dokunulmazlığına ve kutsallığına saygı gösterilmesi, Türkiye'de sporun yaygınlaştırılması için aile-okul-kulüp işbirliğinin artırılması gibi düzenlemelerden bahsedilmektedir

Programda, Aile başlığı altında ilgili konu detaylı şekilde ele alınmaktadır. Bu kısımda aile, toplumun çekirdeğini oluşturan, bireyleri ve toplumu bir arada tutan kurum olarak tanımlanmaktadır. Milli ve manevi kültürel bir değer olarak aile huzurlu ve mutlu bir yuvanın adresi olarak görülmekte, yeni nesiller için bir okul biçiminde değerlendirilmektedir. Programda, göç ve kentleşme, kültürel yozlaşma, bireyselleşmenin artması, aile eğitimindeki eksiklikler, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle, aile içi iletişimin azalması, boşanmaların artması, tek ebeveynli ailelerin artması nihai olarak aile kurumunun zayıflaması tespiti yapılmaktadır. Buna karşı nüfus planlaması ve aile kurumunun korunması hedeflenmektedir. Bu amaçla birçok düzenlemenin hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

İYİ Parti Programı'nda kadın, ailenin ve toplumun temel taşı olarak tanımlanmaktadır. Kadınların işgücüne katılımın artırılması için çocuk ve aile büyükleri bakım yardımlarının artırılması vaat edilmektedir. Aile içi şiddeti önleyecek adımların atılacağı ifade edilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı şeklinde revize edileceği belirtilmektedir. Çocuk başlığı altında aile odaklı çocuk politikasından, çocukların aile yanında bakımını önceleyen yaklaşımdan, boşanma sürecinde çocukların psikolojik açıdan desteklenmesinden bahsedilmektedir. Yaşlı, şehit-gazi yakını ve engelli gibi dezavantajlı toplumsal kesimlerin aile yaşamlarının desteklenmesine yönelik birtakım adımların atılacağı da yine programdan öne çıkan hususların başında gelmektedir.

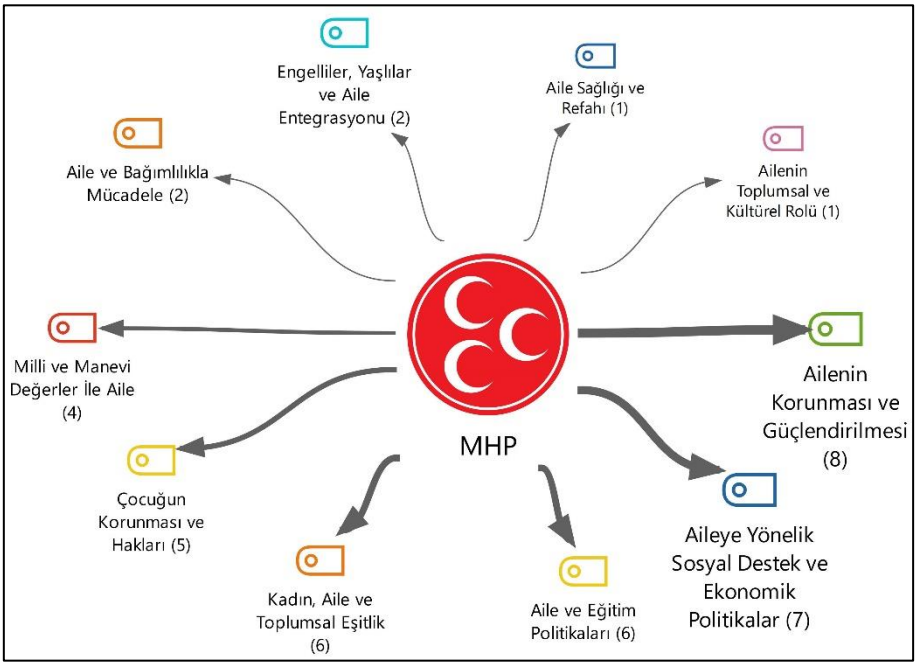
İYİ Parti Programı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, aile kavramına oldukça detaylı şekilde yer verdiği, bu noktada özellikle kadını ön plana çıkardığı görülmektedir. Programın çocuk, kadın, yaşlı, engelli, şehit-gazi yakını gibi kişilerin aile yaşamlarına yönelik düzenleme taşıması dikkat çekmektedir. Aileyi milli ve manevi kültürün bir parçası olarak tanımlayan ve bu anlamda kendisine kutsiyet atfeden program, aile yapısını bozacak şiddet, ihmal, istismar, kötü alışkanlık, bağımlılık gibi olumsuzlukların azaltılması; aile içi eğitim, danışmanlık, sosyo-ekonomik gelişmişlik, sosyal yardım gibi olumlulukların artırılması hedeflenmektedir. Özetle

programda; aile kurumunu güçlendirecek, bununla beraber kadın başta olmak üzere ailenin diğer parçalarını da önemli kılacak her türlü düzenlemenin yapılacağı vaat edilmektedir.

3.5. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Parti Programında Aile[7]

MHP Programında aile kavramı birçok başlık altında ve farklı konular ele alınmakla birlikte programda "*Aile, kadın ve çocuk"* şeklinde bir alt başlık da bulunmaktadır. Programda aile kelimesi 35 yerde kullanılmaktadır. Sosyal devlet başlığı altında "*Birey, aile ve toplum çıkarlarını ve haklarını birlikte gözetmek ve korumak, çağın giderek büyüyen ve farklılaşan ihtiyaçları karşısında refahı yaygınlaştırmak, sosyal devlet anlayışımızın bir gereğidir*" ifadesi yer almaktadır. Ayrıca birey, aile, toplum ve devletin ahenkli bir birliktelik oluşturduğu vurgulanmaktadır. Programda özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı hükme bağlanmaktadır. Özel hayata ve aile hayatına saygınının insan haklarından biri olduğu belirtilmektedir. Yine programın bir başka bölümünde ailelerden kaynaklananlar da dahil çocukların hak ihlaline ve istismarına karşı olunduğu ifade edilmektedir.

Şekil 5. MHP programı tema haritası

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

MHP Programında ailelere yönelik sosyal korumadan bahsedilmektedir. Bu hususta "*Muhtaç durumdaki işsiz aile reislerine iş sağlanana kadar işsizlik yardımı ödeme programı başlatılarak ailelere sosyal koruma uygulaması yapılacaktır."* şeklinde bir taahhütten söz edilmektedir. Yoksullukla mücadelede, zorunlu eğitimin ve temel sağlık hizmetlerinin aile bütçesine yük oluşturmaması için çaba gösterileceği belirtilmektedir. Sosyal hizmetler konusunda gazi ve şehit ailelerinin gözetileceği, bu kesimlerin onurlu bir yaşam sürmelerinin sağlanacağı ve bunların sosyal konutlardan bedelsiz yararlanmalarının temin edileceği vaat edilmektedir. Yine bu aile fertlerinin istihdamının kolaylaştırılacağı, kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda bu kişilere avantaj sağlanacağı ve bu kişilerin topluma kazandırılacağı ifade edilmektedir.

Programda, gençleri ve dolayısıyla aile kavramını tehdit eden unsurlara karşı ailenin korunacağı belirtilmektedir. Bu hususta programda "*sigara, alkol ve her türlü uyuşturucu madde kullanımına, kumar ve benzeri alışkanlıklara, fuhuş, anarşi ve teröre karşı gençleri korumak ve*

[7]Bu bölümdeki bilgiler https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf adresinden alınmıştır.

bilinçlendirmek amacıyla; aile müessesesinin güçlendirilmesine, gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri sosyal ve kültürel ortamların oluşturulmasına önem verilecek, spor ve sosyal faaliyet imkânları geliştirilecektir" ibaresi yer bulmaktadır.

Aile, Kadın ve Çocuk, programda aile meselesinin teferruatlı şekilde ele alındığı kısmı oluşturmaktadır. Bu bölümde yer "*Millî ve manevî değerlerin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında millî bütünlüğün ve dayanışmanın pekiştirilmesinde aile kurumu büyük önem arz etmektedir*" ifadesi ile ailenin önem ve değeri dikkatlere sunulmaktadır. Bu bölümde aile, Türk toplumunun temel yapı taşı olarak takdim edilmekte, sosyo-ekonomik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan tehdit ve tehlikelere karşı ailenin korunacağı belirtilmektedir. Ayrıca, aile kurumunu güçlendirecek, aile bireyleri arasındaki bağı artıracak ve aile bütünlüğünü tahkim edecek politikaların benimseneceği ileri sürülmektedir.

Programda ailenin yeterli ve sürekli bir gelire sahip olması, ev hanımlarına mesleki beceri kazandırılarak aile bütçesine katkı yapmalarına imkân tanınması ele alınmaktadır. Çocuklara; aile, toplum ve devlete karşı sorumluluk kazandırılması, bu şekilde onların doğru ve başarılı bir hayat sürmeleri hedeflenmektedir. Bunun dışında korumaya muhtaç çocukların aile bağının muhafaza edilmesi, koruyucu aile sisteminin teşvik edilmesi, aile hekimliği uygulamasının güçlendirilmesi, yaşlıların aile içerisinde bakımı için sosyal bakım yardımında bulunulması, engelli çocukların öncelikle aile yanında korunup yetiştirilmesi, bu çocukların ailelerine maddi destek sunulması, suç işleyen veya suça meyilli çocukların eğitiminde aile ile işbirliği yapılması gibi konular programda yer alan diğer başlıkları oluşturmaktadır.

MHP programı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ailenin milli ve manevi değerlerin muhafazası ve mücadelesi için önemli bir kurum olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca ailenin birey, toplum ve devlet açısından vazgeçilmez hüviyete sahip olduğu belirtilmektedir. Öyle ki bu üç unsurun sağlıklı bir şekilde varlığını idame ettirmesinin aile kavramı ile yakından ilişkili olduğu satır aralarında ön plana çıkarılmaktadır. Aile'nin kadın ve çocuk konusunda hassasiyet taşıması gerektiği, özellikle çocukların ve gençlerin dış tehditlere karşı aileyi sığınılacak bir liman olarak görmesi gerektiği ifade edilmektedir. Dezavantajlı konumda yer alan engelli ve yaşlı gibi toplumsal kesimleri önceleyen politikalarda aile desteğinin özellikle öne çıkarıldığı dikkat çekmektedir. Özetle programda, aile ile ilgili atılacak hemen her adımda ve varsa sorunun çözümü noktasında aileyi öneren bir anlayış yansıtılmaktadır. Bu durum, meselenin aile içinde ele alınması ve çözülmesi gibi kadim bir kültürü hatırlatmaktadır.

3.6. Parti Programlarının Tematik İlişki Ağı

Araştırma kapsamında incelenen beş siyasi partinin parti programlarında yer alan aileye ilişkin politika söylemleri, önceden belirlenmiş temalar çerçevesinde içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve bu doğrultuda siyasi partiler ile temalar arasında tema-kod matrisi ve ilişki ağı oluşturulmuştur. Bu tema-kod matrisi ve tematik ilişki ağı, Türkiye'deki siyasi partilerin aile politikalarına yönelik yaklaşım tarzlarının hem farklılıklarını hem de örtüştükleri noktaları görsel olarak ortaya koymakta, aile kavramının farklı ideolojik çerçevelerde nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Tablo 2. Siyasi partiler aile temaları-kod matrisi

		SİYASİ PARTİLER				
		AK PARTİ	**CHP**	**HDP**	**İYİ PARTİ**	**MHP**
TEMA	**Ailenin Toplumsal ve Kültürel Rolü**	Toplumun temeli, Dayanışma kaynağı	Sosyal devlet bağlamında	-	Ailenin kutsiyeti, Kültürel değerler	Milli-manevi değerler
	Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi	Aile içi şiddetin önlenmesi, Aile huzuru	Çalışan anneler, Danışmanlık	Şiddetle mücadele, Eşitlikçi aile	Evlilik öncesi eğitim, Danışmanlık	Aile bağlılığı, Şiddetin nedenlerini ortadan kaldırma

Kadın, Aile ve Toplumsal Eşitlik	Ev kadınlarının güvencesi, Şiddetle mücadele	Çalışma hakları, Doğum-Emzirme Yardımı	Kürtaj hakkı, Eşit temsil, Ev içi emek	Kadın kotası, Bakanlık önerisi, Şiddetle mücadele	Kadın eğitimi, Şiddet önleme
Çocuğun Korunması ve Hakları	Koruyucu aile, İstismar önleme	Çocuk yasası, İhmal-İstismar önleme	Çocuk işçiliği, İstismar önleme	Çocuk yasası, İstismar önleme	Çocukların hayat kalitesi, Bağımlılık önleme
Aile Sağlığı ve Refahı	Anne-çocuk sağlığı, Aile planlaması	Anne-bebek sağlığı, Cinsel sağlık	Cinsel sağlık, Kadın-çocuk taramaları	Aile-iş dengesi, Sağlık desteği	—
Aile ve Eğitim Politikaları	Kız çocuklarının eğitimi, Aile bilinci	Aile planlaması eğitimi	Anadilinde eğitim, LGBT	Evlilik öncesi eğitim, Çocuk hakları eğitimi	Kadın eğitimi
Engelliler, Yaşlılar ve Aile Entegrasyonu	Engelli entegrasyonu, Kuşaklararası dayanışma	Engelli hakları, Sosyal destek	Engelli entegrasyonu, Ayrımcılık karşıtlığı	Engelli entegrasyonu, Yaşlı desteği	Yaşlıların aile ortamında korunması
Aileye Yönelik Sosyal Destek ve Ekonomik Politikalar	Evlilik kredisi, Konut desteği	Aile sigortası, Sosyal güvenlik	Asgari ücret, Sosyal haklar	İş-aile uyumu, Sosyal hizmetler	Gelir güvencesi, İstihdam
Aile ve Bağımlılıkla Mücadele	Uyuşturucu ile mücadele, Ailelerin bilinçlendirilmesi	—	—	Gençleri bağımlılıktan koruma	Çocukları bağımlılıktan koruma
Aile Politikalarında Kurumsal Yapılar	Kurumsal düzenlemeler	Aile hizmetleri merkezleri	Kadın meclisleri, Eşitlik kurumları	Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	—

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

"Ailenin Toplumsal ve Kültürel Rolü" teması, tüm partilerin aileye yükledikleri temel anlamları ortaya koymaktadır. AK Parti, aileyi "toplumun temeli" ve "dayanışma kaynağı" olarak tanımlarken, MHP bu rolü "milli-manevi değerler" temelinde kurgulamaktadır. İYİ Parti benzer biçimde "ailenin kutsiyeti" ve "kültürel değerler" vurgusuyla geleneksel değerler sistemine dayalı bir söylem üretmektedir. Buna karşılık, CHP aileyi daha çok "sosyal devlet bağlamında" değerlendirerek kamusal destek çerçevesinde konumlandırırken, HDP bu temayı "patriyarkaya karşı mücadele" şeklinde tanımlayarak dönüştürücü bir perspektif benimsemektedir.

"Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi" temasında tüm partiler aile içi sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmuştur. AK Parti ve MHP, daha çok şiddetin önlenmesine ve aile bağlarının güçlendirilmesine odaklanmakta; bu bağlamda "aile huzuru" ve "şiddet nedenlerinin ortadan kaldırılması" gibi kodlarla dikkat çekmektedir. CHP ve İYİ Parti ise "çalışan anneler", "danışmanlık" ve "evlilik öncesi eğitim" gibi daha çok sosyal hizmet odaklı müdahale araçlarını önermektedir. HDP ise yine bu temada "eşitlikçi aile" vurgusu ile daha ideolojik bir farklılaşma ortaya koymaktadır.

"Kadın, Aile ve Toplumsal Eşitlik" temasında tüm partiler farklı yoğunluklarda kadın odaklı politikalar geliştirmiştir. AK Parti "ev kadınlarının güvencesi" ile kadınlara yönelik sosyal desteklere vurgu yaparken; CHP, kadınların "çalışma hakları" ve "doğum/emzirme yardımı" gibi kamusal hayata katılımını kolaylaştırıcı öneriler sunmaktadır. HDP, "kürtaj hakkı", "eşit temsil" ve "ev içi emek" gibi feminist politikalara yer vererek temayı daha hak temelli ve yapısal bir düzlemde ele almaktadır. MHP ve İYİ Parti, kadın konusuna daha çok "eğitim" ve "şiddetle mücadele" çerçevesinde yaklaşmaktadır. İYİ Parti ayrıca "kadın kotası" ve "bakanlık önerisi" gibi kurumsal eşitlik mekanizmaları da önermektedir.

"Çocuğun Korunması ve Hakları" teması tüm partiler tarafından ele alınmakta, ancak içerik düzeyinde çeşitlilik göstermektedir. AK Parti ve CHP, "koruyucu aile" ve "çocuk yasası"

gibi düzenleyici ve önleyici mekanizmalara odaklanırken; HDP, "çocuk işçiliği" ve "istismar önleme" konularını öne çıkararak daha yapısal sorunlara işaret etmektedir. MHP çocukların "hayat kalitesi" ve "bağımlılık önleme"ye odaklanırken, İYİ Parti "çocuk hakları" ve "istismar" konularını hem hukuki hem koruyucu hizmetler bağlamında ele almaktadır.

"Aile Sağlığı ve Refahı" teması açısından, AK Parti ve CHP doğrudan sağlık hizmetlerine (anne-çocuk sağlığı, aile planlaması, cinsel sağlık) odaklanmakta, HDP ise "kadın-çocuk taramaları" ile bu yaklaşımı derinleştirmektedir. MHP bu temaya yönelik herhangi bir kod üretmemişken, İYİ Parti "aile-iş dengesi" gibi daha çağdaş bir başlık sunarak bu alanda farklılaşmaktadır.

"Aile ve Eğitim Politikaları" teması altında, AK Parti "kız çocuklarının eğitimi" ve "aile bilinci" gibi daha normatif bir yaklaşım sergilemekte; CHP ve İYİ Parti ise "aile planlaması" ve "çocuk hakları eğitimi" gibi daha geniş kapsamlı eğitim politikaları önermektedir. HDP, bu temada da diğerlerinden ayrılarak "anadilinde eğitim" ve "LGBTİ kapsayıcılığı" ile kapsayıcı ve eşitlik temelli bir eğitim politikası sunmaktadır. MHP'nin yaklaşımı ise "kadın eğitimi" üzerine yoğunlaşmaktadır.

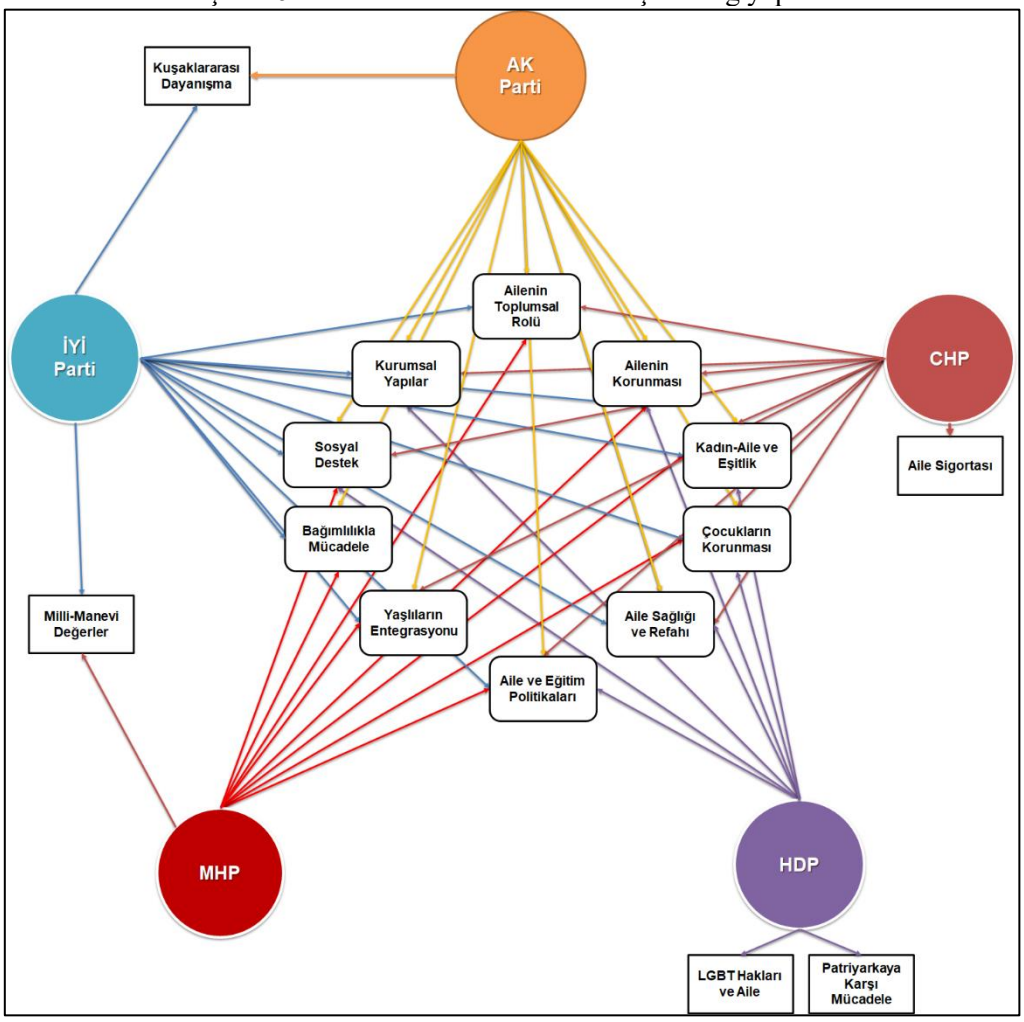
"Engelliler, Yaşlılar ve Aile Entegrasyonu" teması tüm partiler tarafından işlenmiş, ancak vurgular farklılık göstermiştir. AK Parti "engelli entegrasyonu" ve "kuşaklararası dayanışma"ya odaklanırken, CHP "sosyal destek" ve "engelli hakları"na vurgu yapmaktadır. HDP ise bu temada "ayrımcılık karşıtlığı" söylemiyle yine hak temelli bir yaklaşım sergilemiştir. MHP, yaşlı bireylerin "aile ortamında korunması"nı önermekte, İYİ Parti ise hem engelliler hem de yaşlılar için destek mekanizmalarına dikkat çekmektedir.

"Aileye Yönelik Sosyal Destek ve Ekonomik Politikalar" teması, partilerin sosyal devlet anlayışını yansıtan önemli bir başlık olarak dikkat çekmektedir. AK Parti, "evlilik kredisi" ve "konut desteği" gibi teşvik temelli politikalara yönelirken; CHP "aile sigortası" ve "sosyal güvenlik" gibi kamusal destek mekanizmalarını vurgulamaktadır. HDP "asgari ücret" ve "sosyal haklar" söylemiyle emek eksenli bir ekonomik yaklaşım sergilemekte, MHP "gelir güvencesi" ve "istihdam" odaklı bir söylem üretmektedir. İYİ Parti, "iş-aile uyumu" ve "sosyal hizmetler" ile hem ekonomik hem sosyal yönü olan hibrit bir politika paketi önermektedir.

"Aile ve Bağımlılıkla Mücadele" teması yalnızca üç parti tarafından ele alınmıştır. AK Parti, bağımlılıkla mücadelede ailelerin bilinçlendirilmesini önerirken; MHP ve İYİ Parti çocuk ve gençlere yönelik koruyucu önlemler geliştirmiştir. CHP ve HDP parti programlarında bu temaya ait herhangi bir kod bulunmamıştır.

Son olarak, "Aile Politikalarında Kurumsal Yapılar" teması, aileye yönelik politikaların hangi kurumsal yapılar aracılığıyla uygulanacağını göstermektedir. AK Parti bu yapıları "kurumsal düzenlemeler" genel ifadesiyle sunarken, CHP "aile hizmetleri merkezleri", HDP "kadın meclisleri" ve "eşitlik kurumları", İYİ Parti ise "Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" kurulmasını önermektedir. MHP'nin bu temaya dair herhangi bir öneride bulunmaması dikkat çekicidir.

Şekil 6. Partiler arası aile temaları ilişkisel ağ yapısı

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 6'da merkezde yer alan tematik kategoriler, aileye yönelik siyasal söylemlerin sınıflandırıldığı başlıca alanları temsil ederken; çevrede konumlanan renkli halkalar, araştırma kapsamında incelenen siyasi partileri göstermektedir. Her bir bağlantı çizgisi, ilgili siyasi partinin parti programında o temaya ilişkin politika önerisi veya kavramsal söylem geliştirdiğini ifade etmektedir.

Analiz bulgularına göre, bazı temalar birçok parti tarafından ortak şekilde ele alınmıştır. Örneğin, "Ailenin Korunması", "Kadın-Aile ve Eşitlik", "Çocukların Korunması" ve "Aile ve Eğitim Politikaları" gibi temalar, partilerin çoğunluğu ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum, aileye dair temel sosyal sorunlar karşısında ideolojik farklılıkların ötesinde genel bir duyarlılığın bulunduğunu ve bu konuların parti söylemlerinde ortak bir yer edindiğini göstermektedir. Özellikle çocukların güvenliği, aile içi şiddetin önlenmesi ve eğitim temelli aile politikaları, partiler üstü ortak ilgi alanları olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, bazı temaların yalnızca tek bir partiyle ilişkilendirilmiş olması, o temanın ilgili parti açısından ideolojik ya da politik olarak öne çıkarıldığını göstermektedir. Örneğin, "LGBT+ Hakları ve Aile" ve "Patriyarkaya Karşı Mücadele" temaları yalnızca HDP ile ilişkilidir ve bu durum partinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile yapısının dönüşümüne yönelik söylemsel farklılığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, "Aile Sigortası" yalnızca CHP'ye özgü bir politika önerisi olarak sunulmuştur. "Milli-Manevi Değerler" teması ise hem MHP hem de İYİ Parti ile ilişkilendirilmiş olmakla birlikte, bu tema MHP'nin ideolojik söylemi içinde daha baskın biçimde yer almaktadır.

AK Parti'nin ilişkilendirildiği temaların genişliği ve çeşitliliği, partinin aile politikalarını çok boyutlu bir çerçevede ele aldığını göstermektedir. Parti, "Ailenin Toplumsal Rolü", "Ailenin Korunması", "Kurumsal Yapılar", "Sosyal Destek" ve "Kuşaklararası Dayanışma" gibi birçok temada görünürlük kazanmış, aileyi hem kültürel hem de yapısal yönleriyle korumaya yönelik bir yaklaşım sergilemiştir. CHP ise özellikle "Cinsel Sağlık ve Koruyucu Hizmetler", "Kadın – Aile ve Eşitlik", "Çocukların Korunması" ve "Aile Sigortası" gibi sosyal haklar ve koruyucu hizmet temalarıyla öne çıkmış, daha çok sosyal devlet odaklı bir aile politikası benimsemiştir. HDP'nin daha seçici ancak ideolojik olarak net bir duruş sergilediği; aileyi eleştirel ve dönüştürücü bir bakış açısıyla yeniden kurgulamaya çalıştığı görülmektedir. MHP, "Milli-Manevi Değerler", "Bağımlılıkla Mücadele", "Aile ve Eğitim Politikaları" gibi temalarla daha geleneksel ve muhafazakâr bir çizgide yer almakta; aileyi toplumun ideolojik devamlılığının temeli olarak görmektedir. İYİ Parti ise hem geleneksel değerleri (kutsiyet, kültür) hem de modern sosyal politika unsurlarını (kurumsal yapı, sosyal hizmet, yaşlı ve çocuk desteği) içeren daha dengeli bir söylem sergilemektedir.

Sonuç

Siyasal partilerin aileye bakışı, yalnızca bir sosyal yapı hakkındaki teknik bir değerlendirme değil; aynı zamanda toplumu nasıl tanımladıklarının, nasıl bir yurttaş profili tahayyül ettiklerinin ve siyasal iktidarı nasıl meşrulaştırmak istediklerinin bir göstergesidir. Aileye dair politikalar, yalnızca ekonomik yardım veya sosyal destek kapsamı içinde ele alınamaz; aynı zamanda partilerin ahlak anlayışı, kültürel normları, toplumsal cinsiyet perspektifleri ile doğrudan ilişkilidir.

Bu çalışmada incelenen parti programları, her biri kendi siyasal evreni içinde aileye işlev atfetmiş, ancak bu işlevler hem biçim hem de içerik olarak oldukça farklılaşmıştır. Ailenin "milli birliğin teminatı", "ekonomik güvenlik birimi", "sosyal dayanışma aracı", "bireysel özgürlüğün engeli" ya da "kadın kimliğini sınırlayan yapı" olarak konumlandırılması, partiler arası yaklaşım farklarını net biçimde ortaya koymaktadır.

AK Parti, aileyi hem muhafazakâr değerlerin hem de toplumsal istikrarın temeli olarak konumlandırmaktadır. Aileye yönelik politikalarında ahlak, gelenek, sadakat, birlik ve "toplumsal düzen" gibi kavramlar ön plandadır. Sosyal hizmetler ve yardım politikaları aile temelli düşünülmekte, aile içi şiddet, çocuk istismarı, yaşlı ve engelli bakımı gibi alanlarda devletin müdahalesi ön plana çıkarılmaktadır. Bu yaklaşımda aile hem bir koruma hem de kontrol mekanizması olarak ele alınmakta; toplumu düzenleyen "doğal" bir kurum gibi temsil edilmektedir. Ancak bu yaklaşım, zaman zaman kadının bireysel hakları ile ailenin korunması arasında bir gerilim yaratmaktadır.

CHP, aileyi daha çok sosyo-ekonomik bir birim olarak ele almakta; yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik ve gelir adaleti çerçevesinde aileyi desteklemeyi hedeflemektedir. Aile sigortası gibi uygulamalar, bu yaklaşımın somut örnekleridir. CHP, kadın ve çocuk gibi kırılgan gruplar üzerinden aileye yaklaşmakta; bireysel haklar ve toplumsal refah ilkeleri ön plana çıkmaktadır. Ancak CHP'nin yaklaşımı zaman zaman aileyi salt ekonomik birim gibi ele alma riskini barındırmakta; kültürel ve sembolik boyutları ihmal edebilmektedir.

HDP, aile kavramını programatik olarak geri plana itmekte; bunun yerine bireysel kimlikleri ve özgürlükleri öncelemektedir. Kadın, LGBTİ+ bireyler, çocuklar gibi gruplar üzerinden kimlik ve hak odaklı bir yaklaşım geliştirmekte; özellikle kadının kimliğini aile dışında tanımlama eğilimindedir. Bu durum hem toplumsal cinsiyet eşitliği hem de politik temsiliyet açısından ilerici bir duruş sergilese de aileyi yok sayma ya da yalnızca ideolojik eleştiri nesnesi haline getirme gibi eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Türkiye gibi kültürel olarak aile merkezli bir toplumda, HDP'nin bu mesafeli tutumu, geniş toplum kesimleriyle bağ kurmasını zorlaştırabilmektedir.

MHP, aileyi doğrudan milliyetçi-muhafazakâr bir zeminde tanımlamakta ve onu Türk milletinin varlığının teminatı olarak sunmaktadır. Aile, milli değerlerin aktarıldığı, kültürel kodların korunduğu bir alan olarak görülmekte ve adeta bir ideolojik kaleye dönüştürülmektedir. Programda gençliğin "zararlı alışkanlıklardan" korunması, aile içi ahengin sürdürülmesi, kadının aile içerisindeki rolünün güçlendirilmesi gibi düzenlemeler bu yaklaşımı desteklemektedir. Ancak bu yapı, geleneksel rolleri pekiştirici ve kadın ile çocuğun öznelliğini sınırlayıcı yönler içermektedir.

İYİ Parti, aileye ilişkin oldukça kapsamlı ve ayrıntılı politikalar üretmiştir. Aileyi "toplumun çekirdeği" olarak konumlandırmakta, milli ve manevi değerlere bağlı ama aynı zamanda modern sorunları tanıyan bir perspektif benimsemektedir. Evlilik öncesi eğitim, danışmanlık hizmetleri, aile içi şiddetin önlenmesi, tek ebeveynli ailelere özel hizmetler gibi çok yönlü politikalar dikkat çekmektedir. İYİ Parti, aileye dair muhafazakâr değerlerle birlikte eşitlikçi ve çağdaş mekanizmaları birlikte sunmaya çalışan bir hibrit model geliştirmektedir. Bu yaklaşım, daha kapsayıcı ve gerçekçi bir aile politikası üretme potansiyeline sahiptir.

Analiz edilen siyasal metinler, aileyi farklı eksenlerde değerlendirmelerine rağmen, bazı ortak eksiklikleri paylaşmaktadır. Geleneksel aile yapısının kutsanması, tek tip bir aile modelinin idealize edilmesine yol açmakta; bu da tek ebeveynli, parçalanmış veya gönüllü birliktelik temelli aile yapılarının görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Partilerin büyük kısmı, aileyi hâlâ heteronormatif ve ataerkil normlar çerçevesinde tanımlamakta; cinsiyet eşitliği, çocuk hakları, LGBTİ+ bireylerin aile hakkı gibi konular ya dışlanmakta ya da çok sınırlı şekilde yer bulmaktadır. Aile politikaları genellikle tepkisel (reaktif) ve kısa vadeli çözümler üzerinden kurgulanmakta; aileyi güçlendirmek adına önerilen yapılar, çoğu zaman toplumsal kontrol araçları haline dönüşmektedir. Dijitalleşme, kentleşme, göç, iklim krizi gibi 21. yüzyılın yeni dinamikleri partilerin aile politikalarına yeterince yansıtılmamıştır. Bu noktada siyasal partilerin, aileye dair politikalarını yalnızca kendi ideolojik doğrularından değil; veriye dayalı, çok boyutlu ve kültürel çeşitliliği gözeten bir perspektifle yeniden inşa etmeleri gerekmektedir. Sosyolojik, psikolojik, pedagojik ve ekonomik veriler ışığında geliştirilecek kapsayıcı, sürdürülebilir ve dönüştürücü politikalar, yalnızca aileyi değil, aynı zamanda demokrasinin ve sosyal adaletin güçlenmesini de sağlayacaktır.

Aile, Türkiye'de hâlâ duygusal, kültürel ve siyasal olarak merkezî bir kurumdur. Ancak bu merkeziyet, onu sabit ve değişmez kılmaz. Aksine, aile yapıları sürekli dönüşüm halindedir. Bu nedenle siyasal partilerin aileye dair politikaları da değişen toplumsal gerçekliklerle uyumlu, çoğulcu ve eşitlikçi bir anlayışı benimsemelidir. Aile üzerine konuşmak; kadın haklarını, çocukların refahını, gençlerin hayallerini, yaşlıların huzurunu, engellilerin haklarını ve bireyin özgürlüklerini konuşmak demektir. Dolayısıyla aile, yalnızca geleneklerin değil; hakların, özgürlüklerin ve sosyal adaletin yeniden üretildiği bir alandır. Siyasal aktörler, bu alanı sadece ideolojik bir araç olarak değil, toplumun ortak iyiliğini inşa edecek bir platform olarak değerlendirmelidir. Aksi takdirde aileye yönelik her politika, yalnızca geçmişe övgü, bugüne kayıtsızlık ve geleceğe karşı körlük anlamına gelir.

Kaynakça

Açıl, O. (2016). İlk türk devletlerinde kadın algısı ve kadın hakları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(3), 63-72.

Adak, N. (2011). Toplumun temel yapı taşı: aile. S. Güçlü (Ed). K*urumlara sosyolojik bakış* içinde (ss. 27-62). İstanbul: Birey Yayıncılık.

Adalet ve Kalkınma Partisi (2025). *Adalet ve kalkınma partisi parti programı.* https://www.akparti.org.tr/media/0auje2sn/partiprogrami.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2025).

Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1*(1), 1-3.

Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. London: Harvard University Press.

Beck, U. ve Elisabeth, B. G. (2002). *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage Publications.

Berger, P. L. ve Berger, B. (1976). *Sociology: a biographical approach*. Newyork: Penguin Books.

Bilge Zafer, A. (2013). Cumhuriyet ile birlikte değişen türk aile yapısı ve kadının durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(24), 121-134.

Bronfenbrenner, U. ve Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In R. M. Lerner ve W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (6th ed., pp. 793–828). John Wiley & Sons, Inc.

Canatan, K. (2011). Aile kavramının tanımı. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed). *Aile sosyolojisi* içinde (ss. 53- 64). İstanbul: Açılımkitap Yayınları.

Cumhuriyet Halk Partisi (2025). *Cumhuriyet halk partisi parti programı*. https://content.chp.org.tr/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2025).

Çarkoğlu, A. ve Binnaz, T. (2006). *Değişen türkiye'de din, toplum ve siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.

Dalton, R. J. (1980). Reassessing parental socialization: indicator unreliability versus generational transfer. *American Political Science Review*, *74*(2), 421-431.

Doğan, İ. (2001). *Osmanlı ailesi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Engels, F. (2003). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. E. Özalp (Çev). İstanbul: Eriş Yayınları.

Eshleman, J. R. (1997). *The family, an introduction*, (7. Edition). Boston, London, Toronto, Sdyney, Tokyo, Singapore: Allyn and Bacon

Eyce, B. (2014). Tarihten günümüze türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1*(4), 223-244.

Foulguié, P. (1994). *Pedagoji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Giddens, A. (1992). T*he transformation of intimacy: sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. (2006). *Sociology (5th Edition)*. Cambridge: Polity Press.

Gökalp, Z. (2020). *Türk medeniyet tarihi.* İstanbul: Kapra Yayıncılık.

Gökulu, G. (2019). Sembolik etkileşimci teorinin gündelik yaşam sosyolojisine katkıları. *EKEV Akademi Dergisi*, *23*(80). 173-190.

Günay, Ü. ve Güngör, H. (1999). *Türk din tarihi*. Kayseri: Laçin Yayınları.

Güngör, E. (1999). *Tarihte türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Hatipler, M. (2023). Modernizmden postmodernizme aile. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi, 6*(4), 574–590. doi:10.26677/TR1010.2023.1219

Halkların Demokratik Partisi (2024). *Halkların demokratik partisi parti programı*. https://www.hdp.org.tr/tr/parti-programi/8/ (Erişim Tarihi: 01.02.2025).

İçli, G. (1997). Aile araştırmalarında yöntem ve yaklaşım, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(3), 59-68.

İYİ Parti (2024). *İYİ parti parti programı*. https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf (Erişim tarihi: 01.02.2025).

Jennings, M. K. ve Niemi, R. G. (1974). *The political character of adolescence: the influence of families and schools*. Princeton: Princeton University Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Aile ve insan gelişimi: kültürel psikoloji*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kandiyoti, D. (1984). Aile yapısında değişme ve süreklilik: karşılaştırmalı bir yaklaşım. E. Türköz (Ed), *Türkiye' de ailenin değişimi, toplumbilimsel incelemeler* içinde (ss.15-33). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Katherine, M. H. (2023). *Family systems theory*. https://www.ebsco.com/research-starters/health-and-medicine/family-systems-theory (Erişim Tarihi: 24.09.2025).

Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *9*(9), 193-204.

Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(36), 381-404.

Kışlalı, A. T. (1992). *Atatürkçülük karşıtı ideolojiler*. Ankara: İmge Kitabevi.

KONDA (2024). Gençlerin politik tercihleri araştırması 2024. https://konda.com.tr/uploads/genclerin-politik-tercihleri-arastirmasi-2024-64df8822aead837953c985b7a856bc911a53b8524850b4725246f7b92b74b216.pdf?utm_source=chatgpt.com, (Erişim Tarihi: 05.06.2025).

Kongar, E. (1990). Türkiye'de aile: yapısı, evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkileri. *Aile Yazıları-2,* Derleyen: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Der). Bilim serisi 5/2, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Kurt, A. (2016). Dünden bugüne türk ailesi. M. Zincirkıran (Ed). *Dünden bugüne türkiye'nin toplumsal yapısı* içinde (ss. 335-364). Bursa: Dora Yayınları.

Laff, R. ve Ruiz W. (2019). *Theories developed for understanding the family*. https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Child_Family_and_Community_(Laff_and_Ruiz)/01%3A_Theories_That_Help_Us_Understand_Families/1.01%3A_Theories_Developed_for_Understanding_the_Family. (Erişim Tarihi: 24.09.2025).

Lasswell, H. D. (1930). *Psychopathology and politics*. Chicago: University of Chicago Press.

Mandaloğlu, M. (2022). Eski türklerde aile ve evlilik anlayışı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi 4*(8), 481-98.

McNeill, W. H. (2021). *Dünya tarihi (18 Baskı).* A. Şenel (Çev). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Milliyetçi Hareket Partisi (2009*). Milliyetçi hareket partisi parti programı*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2025)

Murdock, G. P. (1967). *Social structure*. London: Macmillan.

Nickerson, C. (2024). *Functionalist perspective on the family*. https://www.simplypsychology.org/functionalist-perspective-family.html (Erişim Tarihi: 24.09.2025).

Niemi, R. G. ve Hepburn, M. A. (1995). The rebirth of political socialization. *Perspectives On Political Science,* 24(1), 7–16.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ögel, B. (2020). *Dünden bugüne türk kültürünün gelişme çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Özen, S. (1992). Mübadele ve çatışma kuramlarında aile. *Sosyoloji Dergisi*, (3), 117-129.

Özkaynar, K. (2015). Siyasi partilerin 2011 ve 2015 yılı seçim beyannamelerine bakış: bir doküman incelemesi ve içerik analizi çalışması. *The Journal of Academic Social Science, 3*(17), 429-452.

Parsons, T. (2005). *The social system*. Free Press, New York.

Parsons, T. (2007). The american family: its relations to personality and the social structure. In Robert F. Bales ve T. Parsons (Eds.). *Family, socialization and interaction process* (pp.3-34). New York.

Sayın, Ö. (1990). A*ile sosyolojisi: ailenin toplumdaki yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Shornack, L. (1986). Exchange theory and the family, *lnternational Social Science Review, 61*(2), 51-60.

Şahin Başfırıncı, Ç. (2008). Bir pazarlama iletişim medyası olarak web ortamında içerik analizi yapmanın güçlükleri ve olası çözüm önerileri. *Yönetim Dergisi: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü, 19*(61), 52-71.

Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.

Thompson, K. (2014). *Feminist perspectives on the family*. https://revisesociology.com/2014/02/10/feminist-perspectives-family/ (Erişim Tarihi: 24.09.2025).

Türk Dil Kurumu (2025). *Sözlük*. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 21.03.2025)

Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies* (JASSS), (30), 209-224.

Yükseköğretim Kurumu (2023). *Yükseköğretim gençliğinin değerler haritası*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı:

Tarih:

No:

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %50

2. yazar katkı oranı: %50